

ESTAT CATALÀ (1944-1982), CONTINUÏTAT PROU DESCONEGUDA I REPRESA D'UN PARTIT ANTIFRANQUISTA A PARTIR DE L'ARXIU DE JOSEP PLANCHART

LLUÍS DURAN¹
Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Lliurat el 28 de febrer de 2017. Acceptat el 22 de març de 2017

RESUM

Estat Català va ser la primera organització independentista, fundada per Francesc Macià. El règim franquista va ser especialment agressiu amb ella. A partir de la documentació de Josep Planchart, l'inici d'aquest període va veure com es produïa el trencament en l'independentisme entre EC i el Front Nacional de Catalunya. En aquest període va mantenir una política de suport a la Generalitat i de no trencament amb l'exili català republicà. Quan es va veure que la Dictadura es mantindria, membres d'EC es van dedicar a l'acció cultural catalana. En restaurar-se el sistema de partits, EC va tornar a actuar buscant la unió dels catalanistes, garantir la democràcia i l'autonomia, tot i la seva oposició a la Constitució espanyola que no garantia el dret d'autodeterminació.

PARAULES CLAU

Antifranquisme, independentisme català, Transició, clandestinitat, Guerra Civil espanyola, Estat Català, Front Nacional de Catalunya, Generalitat de Catalunya.

1. E-mail: lluig.duran@gencat.cat

**The Estat Català (1944-1982). A relatively unknown continuation,
taken up again by an anti-Franco party, based on the archive
of Josep Planchart**

ABSTRACT

Estat Català was the first pro-independence organisation, founded by Francesc Macià, and Franco's regime was particularly aggressive towards it. Based on the documentation of Josep Planchart, the start of this period saw a split in pro-independence movements between the EC and the Front Nacional de Catalunya. During this period, the EC's policy was to support the Catalan government and not break from the Catalan Republican exiles. Once they realised that Franco's dictatorship would last, EC members devoted themselves to actions related to Catalan culture. When the party system was restored, the EC again tried to unite pro-Catalan supporters and ensure democracy and autonomy, in spite of its opposition to the Spanish Constitution which did not guarantee the right to self-government.

KEYWORDS

Anti-Franco movement, Catalan independence movement, transition, secrecy, Spanish Civil War, Estat Català, Front Nacional de Catalunya, Generalitat de Catalunya.

UN ARXIU A L'ORIGEN

Consultar l'arxiu de Josep Planchart, dipositat al Centre d'Història Contemporània de Catalunya en procés de classificació, constituït al llarg dels anys que va acumular informació sobre l'acció política d'Estat Català (EC), ens permet tenir en compte una força política que, durant el franquisme, no ha estat prou tinguda en compte en la lluita contra el règim.

Josep Planchart (1918-2015) va començar a militar a les Joventuts d'Estat Català a Gràcia abans de l'esclat de la Guerra Civil. Soldat de l'exèrcit republicà, va treballar els primers anys quaranta a l'administració local, a la comarca

d'Osona, on va tenir una acció destacada per socórrer els afectats per una inundació. Donà suport inicialment al Front Nacional de Catalunya, però des de la reconstrucció del partit d'Estat Català, s'hi vinculà. La repressió del règim franquista pel seu compromís independentista es concretà el 1943, el 1966 i el 1972, mentre mantenia una activitat professional vinculada a l'editorial Juris, de suport a l'administració. Al llarg de la seva vida va tenir diferents càrrecs a EC i en va ser la personalitat més coneguda des de 1976.

Estat Català és un sigla històrica del catalanisme polític. Va néixer com a conseqüència de la crisi de la Lliga Regionalista, quan el seu predomini es veia qüestionat entre l'intervencionisme ministerial a Madrid i l'acció governamental des de la Mancomunitat a Catalunya. La crítica constant d'una força catalanista que estintolava el règim monàrquic, va produir la configuració de noves forces: Acció Catalana, Unió Socialista de Catalunya i Estat Català.

Sota el lideratge de Francesc Macià que el fundà el 18 de juliol de 1922, Estat Català, eixit del magma del catalanisme integral que havia alimentat la ja decrepita Unió Catalanista, va ser perseguit durant la Dictadura de Primo de Rivera, on, ultra cops d'efecte d'una forta opositora, va organitzar el complot de Prats de Molló i va internacionalitzar el plet català arreu del món. Canvià, així, radicalment la percepció del catalanisme: d'una força majoritàriament d'ordre i burgesa, es va començar a percebre un sector creixent rebel i obert a la confluència amb sectors populars, especialment obrers i especialment radical en la concepció del plet nacional: la constitució d'una República catalana, independent o vinculada amb lligams laxes als altres pobles ibèrics.

Durant els anys de l'autonomia republicana, Estat Català va dispersar el seu llegat en múltiples formulacions: els fidels a un nacionalisme estricte i insurreccional seguint la via irlandesa van constituir Nosaltes Sols; els partidaris d'un partit independentista van crear el Partit Nacionalista Català; els qui creien en la construcció d'una alternativa política majoritària i governamental van configurar els casals i les joventuts d'ERC Estat Català i, finalment, els qui consideraven la idoneïtat d'una força obrerista i independentista varen constituir el Partit Català Proletari.

Per influència, els sectors d'EC que van integrar-se a ERC, assenyaladament les seves joventuts i els escamots que hi pertanyien, van viure una vida convulsa en la doblement tensa Europa d'entreguerres amb l'intent de constituir un règim democràtic a l'Estat. Dins d'ERC es van produir moltes tensions, a les quals s'afegien les actituds poc respectuoses, a voltes, amb les formes

democràtiques, dins del marc d'una confrontació oberta amb els corrents més insurreccionals del moviment llibertari.

El terme Estat Català, més enllà de totes les formulacions i derivacions que abastà al llarg del temps (exèrcit d'alliberament, front catalanista, govern rebel, partit, organització juvenil, nom del casal d'un partit...) es percebia com un instrument dins el corrent general del catalanisme; el seu independentisme no el segregava, ans l'afirmava: «Estat Català va néixer com a culminació darrera i definitiva del catalanisme renaixent». Com a colofó: «És amb la coincidència d'En Macià i d'En Cardona que el catalanisme polític assoleix la seva maduresa i planteja a Espanya i al món la punyent veritat de la secular opressió de Catalunya», sense oblidar que «el problema de Catalunya ningú no accepta de resoldre'l amb justícia».²

Quins han estat els motius per què en la lluita contra el franquisme no se'l tingui prou en compte? En primer lloc, les circumstàncies que EC havia hagut d'afrontar durant la Guerra Civil. Malgrat formar part del bloc antifeixista, no s'integrà en els organismes de govern iniciats des del 19 de juliol de 1936. Un partit que generà una forta animadversió de sectors de la CNT-FAI, que tingué una vida atzarosa, amenaçat permanentment per altres. Donant suport al govern de la Generalitat, en aquest període va ser una creu sovint d'ERC al govern, i mantingué la seva autonomia com a organització, malgrat la pressió i el creixement del PSUC, que recollí l'adhesió de molts joves catalanistes. La seva aportació amb homes a les columnes i a l'organització de l'Exèrcit Popular es manifestà com en tota organització antifeixista, però el juliol de 1936 Estat Català no deixa de ser un reagrupament independentista que tot just havia de solidificar les organitzacions que s'hi havien aixoplugat de bell nou, amb un congrés de refundació recent: Nosaltres Sols, Partit Nacionalista Català i bona part de les Joventuts d'Esquerra Republicana «Estat Català», de Palestra i del Bloc Escolar Nacionalista. Una estructura tendra en una circumstància política tensa i molt dura. Anteriorment, des d'Estat Català afí a ERC, la prepotència política i els excessos en l'ús de la força, en una Catalunya convulsa però encara democràtica, seran motiu de crítica des de dins i fora del partit.

L'inici de l'exili i la victòria franquista en territori català no era pas l'única dificultat amb què es trobà Estat Català en començar la Dictadura, a més de

2. *Estat Català*, núm. 16, agost de 1956.

suportar les condicions de la fèrria clandestinitat, els primers anys de la represa, especialment des de 1944, els hereus del nacionalisme radical competiran per un sentiment i un espai polític amb dos instruments, el partit que fundà Macià el 1922 i l'organització que crearen diferents sectors catalanistes, molts d'ells provinents d'Estat Català i de Nosaltres Sols, l'anomenat Front Nacional de Catalunya (FNC). Competència entre companys d'idees, de lluita, entre patriotes, amb una opinió diferent (i l'estratègia que se'n derivava) sobre els canvis polítics que s'havien produït des de 1939: com actuar-hi, com posicionar-s'hi, no deixant d'analitzar i tenir ben presents els fets viscuts durant la Guerra Civil. Posicionament, el d'Estat Català, crític amb el passat, però partidari de mantenir-ne els instruments polítics que l'han ajudat a configurar, mentre que l'FNC, crític amb el passat, serà partidari de renovar-ne i canviar-ne tots els instruments: d'aquí la voluntat de «superar» el període i obrir uns nous temps.

Les històries de les organitzacions de l'antifranquisme continuen sent un relat fet sovint per antics militants. No és aquest el cas. Certament, això ofereix un coneixement previ important pels qui encaren el repte de familiaritat prèvia amb l'objecte d'estudi, de contactes, de documentació pròpia, però en el cas de l'independentisme li ha provocat algunes llacunes.

Llacunes que no volem creure que siguin provocades per algun apriorisme ideològic, sinó per les dificultats inherents a un moviment clandestí contínuament desarticulat que pot «anar fent» sota terra.

Estat Català, al llarg de la seva història, pren un posicionament que volem anar explicant, diferent del comú en l'independentisme posterior, en tres aspectes: posicionament històric, reivindica la figura de Francesc Macià com a fundador i referent; posicionament institucional, Estat Català volia constituir l'Estat de Catalunya i els instruments de la política partidista i institucional seran els que caldrà emprar, sempre que es pugui; posicionament moderat, producte d'aquest sentit institucional, un sentit que l'allunyà dels extrems polítics, de dretes i d'esquerres. En definitiva: radicalitat nacional, democràcia i posicionament contra els extremismes.

Certament, les conseqüències de la victòria militar franquista sobre l'existència nacional catalana, com a expressió cultural, humana, social i política de persones que, des de la seva diversitat, consideraven Catalunya com el seu país, no van ser les pròpies d'un règim autoritari, entès com un règim transitori que restableix, amb l'ús de la força, unes condicions polítiques, econòmiques i

socials esbarriades a criteri dels qui el promouen; en aquest cas, el catalanisme com a moviment en pateix directament les conseqüències. El franquisme, com a realitat totalitària, va perdurar molt i això li va permetre modificar, al seu plaer, la realitat. El totalitarisme aplicat pel règim franquista a la realitat catalana, liquidant, empresonant o exiliant els qui s'oposaven a la seva fèrria voluntat espanyolitzadora tenia com a objectiu construir una «Nueva España» on la realitat catalana no existia o existia com «una peculiaridad regional», residual. Reduir, contra la voluntat majoritària de la població catalana una Catalunya qualificada sovint de «renaixent» o la percepció d'una societat dinàmica, necessàriament lliure, al precepte franquista (no gaire llunyà, però, dels designis majoritaris d'altres forces polítiques espanyoles amb instruments molt diferents, certament) va generar un alt grau de violència i de repressió política constants.

Per això és molt el que desapareix entre 1936-1939 i molt més encara el que desapareix des de 1939: diaris, organismes culturals de tota mena, editorials, produccions culturals i associatives, com a expressió de la «voluntat de ser», no gaire identitària, perquè aquesta voluntat no venia d'un conflicte, sinó de la normalitat d'una societat que, amb els instruments propis d'una estructura social amb llibertats garantides, desenvolupava amb plenitud la cultura catalana. Tot i viure els reptes de la realitat d'entreguerres, la catalanitat es desenvolupava sense traumes. Com a organització separatista, Estat Català es percep com la principal defensora d'aquesta societat pressionada i amb una voluntat adversa que la vol anorrear. És el cap de la «hidra separatista». O el cap de tot un conjunt abominable per al Règim.

Segurament calen més perspectives per entendre l'acció poc coneguda d'Estat Català, altres materials arxivístics, com el de Joan Masot i Jaume Ros, però per a una determinada promoció d'historiadors, els qui érem adolescents a l'inici de la Transició, Estat Català *era* Josep Planchart, una percepció personal però producte de la lectura cada dia de premsa diària i de la flaire que copsàvem dels fets i de les circumstàncies.

Però em semblen importants dos motius per explicar allò que aporta Estat Català a la vida política catalana del període que va dels quaranta al principi dels vuitanta, del període que va de la represa difícilíssima d'activitats a la constatació de la represa molt difícil de les activitats en la Catalunya autonòmica. Un de primer és la necessitat d'explicar la diversitat de l'independentisme. Estat Català presenta una proposta específica, diferent de la que hem percebut majoritàriament. L'independentisme seria diferent si Estat Català hagués agrupat històricament el gruix del moviment. No m'atreveixo a dir que sigui el *perdedor*

de l'independentisme, però sí que la seva proposta s'esvaeix, més enllà dels que fan indispensable una visió més completa de l'antifranquisme, tant en organitzacions com en iniciatives. Un de segon és ajudar a completar la història d'una organització important en la història del catalanisme. Important perquè, com destaquen els seus dirigents, és la més antiga, i això en un moviment que té molt arrelat l'estigma de la resistència i la persecució, cal destacar-ho, i per complementar la història del catalanisme és bo que seguim les vicissituds d'aquesta emblemàtica sigla que representa «la voluntat de tot un poble». Una sigla-organització que s'ha transformat en moltes formulacions, canviant per abastar l'objectiu.

L'arxiu de Josep Planchart no és simplement l'arxiu d'Estat Català; és també el de la seva actuació política, atzarosa per a una organització que, als antípodes del franquisme, hi representa un dels objectius a batre pel Règim, sense dilació de cap mena. Aquesta circumstància fa que l'allau de repressió, com un torrent desbocat, deixi una història fragmentària, i l'objectiu nacional prioritari, unit a la reeixida repressió, l'adaptació a tota mena d'acció, sigui sota les sigles d'Estat Català o no, el fan necessàriament esqueixat. Esperem, doncs, que aquesta aportació a la història del catalanisme en general, i de l'independentisme en concret, amb altres futures aportacions, pugui ajudar a recuperar la tasca dels homes d'Estat Català.

La documentació inclosa dins de l'arxiu, respectant les normes de la clandestinitat, amb data, però sense encapçalament oficial (llevat d'alguns casos), amb pocs noms dels emissors o els receptors, si no són amb pseudònim, ofereix, vista sintèticament, una perspectiva de la clandestinitat catalanista, tant com a organització i, progressivament, com a perspectiva sobre el país: un element important de la història de la Catalunya dels anys vint i trenta que malda per sobreviure des de 1939.

UNA VISIÓ DE LA GUERRA CIVIL

L'exili no era l'oblit del passat, rere els límits de la Catalunya sota ocupació franquista quedava, però influïa molt, el passat immediat de la Guerra Civil. Com veia el conflicte i la seva actuació Estat Català? Creia que podia reivindicar la seva trajectòria? El partit no comença a fer una anàlisi crítica fins que les condicions del retorn van tornant-se impossibles. En una conferència de març de 1947 es declarà oposat a Franco i al retorn de la legalitat republicana, però recorda que la monarquia no va ser l'únic obstacle, també calia tenir en compte l'acció de les forces polítiques catalanistes governamentals (ERC, Lliga

Regionalista i Acció Catalana Republicana). L'imperatiu nacional i la crítica destacaven, en primer lloc.³ Però la crítica no era aliena, no hi havia confiança en els governants exiliats: «Si uns senyors [que] ens portaren a la desfeta culminada amb el desgavell del 36 al 39, que podríem esperar si del 39 al 47 ells mateixos hem seguit i escoltat?».⁴ Uns governants que no van saber superar una situació en què «el nostre poble caigué entre dos focs: la guerra i la revolució, i en definitiva el poble català s'ha recordat amb esfereïment d'aquell lamentable assaig de pseudorevolució amb molta passió i repugnància que de la guerra contra el franquisme».⁵ Hom no podia oblidar que «el desgavell governatiu subleva [sic] l'esperit emprenedor i recte que té el català menys patriota».⁶ La guerra, considerada «repugnant» i no pas cap esdeveniment èpic, ni revolucionari, ni nacional, és considerada «un fet espanyol»,⁷ «al servei de l'afany imperialista de Castella».⁸ I com a fet aliè, és una «guerra que Catalunya no volia ni havia provocat. Una guerra on Catalunya podia perdre-ho tot i per contra no guanyar res [...] És el trist cas d'aquells pobles que no saben escriure la pròpia història».⁹ Tret de la impressió més immediata, Planchart, que la va viure i amb el temps en deuria conèixer més detalls, era concloent en la percepció gens triumfalista de la Guerra Civil: «Allò va ser un veritable desastre. El fet que uns fessin moltes barbaritats no vol dir que per part de la República també se'n fessin».¹⁰

La guerra hauria pogut ser una oportunitat, quan per l'autonomia s'hauria pogut bastir un «Estat nostre» o crear una «unió nacional catalana contra la sublevació militar» i, en canvi: «La discòrdia per interessos materials i prejudicis partidistes ens desuní», i «s'anà enfondint l'abís entre catalans, perquè a l'hora donada no van saber posar-se tots, no a una banda o a l'altra, sinó al servei de Catalunya», i conclouia: «Els odis i els ressentiments que neixen sovint per mo-

3. Arxiu Josep Planchart: Notes per a una possible conferència d'1 de març de 1947.

4. Arxiu Josep Planchart: Carta de Hielo a Domingo (Narbona), de maig de 1947.

5. Arxiu Josep Planchart: Del Secretariat General d'EC a Carles Pi i Sunyer, 15 de juliol de 1947.

6. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, març de 1950.

7. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, octubre de 1949.

8. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, març de 1950.

9. *Estel Blanc*, juliol de 1982, i *Avui*, 14 d'abril de 1981.

10. Entrevista a Josep Planchart al banc audiovisual del Memorial Democràtic http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_advanced/index.php?page=1&informant=Josep+Planchart&filtro=y&lang=spa (febrer de 2017).

tius menyspreables tarden anys a esvanir-se». ¹¹ Pel militant històric Joan Bertran i Deu, el «tràgic espai» tenia uns altres responsables: «L'actuació d'aquella gent forastera infiltrada en tots els pobles. Actuacions, fets, salvatjades que anaven a pleret per a la propaganda feixista». ¹²

Estat Català, sense explicar situacions concretes, reconegué els seus *errors* durant la guerra: «Perquè ens en considerem responsables, uns per haver-los comès i els altres per haver-los consentit». Entre ells, la denúncia i posterior fugida a Euskadi del catalanista catòlic Manuel Carrasco i Formiguera, ¹³ des dels mitjans de comunicació d'EC, tot i que també, conjuntament a això, la salvació per persones perseguides pels «incontrolats».

Represa la democràcia, no abans, dins de l'opinió recollida d'Estat Català, per tant de la ploma que no han conegut directament els esdeveniments, es concreten les mesures per canviar la situació de desordre i anarquia en benefici dels interessos catalans. Sobre aquest aspecte podem apuntar dues possibilitats: o bé no se'n volia parlar per no escardar la col·laboració entre antifranquistes o bé no se'n coneixien els topants, o sigui, el grau de secretisme de l'actuació féu que fos conegut per pocs i els fracassos reiterats n'augmentaven el desconeixement. En aquest sentit, afirmava: «El nostre Partit tingué una gran falla durant la guerra: no saber reunir un nombre suficient de combatents i proclamar la República Catalana a alguna comarca del Pirineu [...] Que no l'hauríem pogut mantenir, és cosa certa, però és igualment cert que ens hauríem apuntat un "tanto" [sic] [...]». Però l'intent tenia una altra intencionalitat també: «El novembre de 1936, quan Catalunya estava sotmesa al desgavell dels assassinats, ningú més que nosaltres intentà acabar-ho». ¹⁴

En la situació de descontrol general, en un butlletí públic apareixen totes les intencions d'EC per canviar la situació durant la Guerra Civil, en primer lloc: «EC mitjançant la seva premsa era l'única organització que manifestava el seu desacord amb tot el que estava succeint», però la crítica política es concretà en tres mesures. El 28 de juliol de 1936 Joan Casanovas demanà des de la rà-

11. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, març de 1950.

12. *Estel Blanc*, 15 de febrer de 1982.

13. BENET, Josep (2009), *Manuel Carrasco i Formiguera, afusellat*, Barcelona, Edicions 62, p. 24-26.

14. Arxiu Josep Planchart: Discurs amb motiu de la inauguració local social al carrer Bruc, 55 (1977 o 1978).

dio que «l'ordre democràtic sigui imposat a tothom amb inexorable energia». Objectiu que es concretà en tres actuacions entre 1936 i 1939. El primer intent significava col·locar forces des del Pirineu, «en voler netejar Catalunya», que «anirien baixant tot reconduint el país cap a un sistema d'ordre i democràcia». Per a aquest intent es va anar a buscar el suport de Francesc Cambó.

Amb posterioritat, es produí el «complot Revertés-Casnovas». Finalment, «el tercer intent fou obra totalment realitzada des de l'exterior». Joan Casnovas tenia molta relació amb la política francesa. «L'Estat major francès va proposar al govern del seu país, la intervenció en la guerra d'Espanya». EC havia de col·laborar en aquesta operació.¹⁵

INICI D'ESTAT CATALÀ EN LA FOSCOR DE FRANCO

Segons les pròpies informacions, les primeres activitats d'EC en la lluita contra el nazi-feixisme li van comportar la mort de 57 militants en camps d'extermini i la col·laboració amb les forces aliades, especialment amb la Resistència francesa. A l'interior: «Ja a l'endemà de l'entrada de les forces franquistes a Barcelona, un grup de militants d'EC, i en nom del Partit començaren espontàniament els treballs de reagrupament dels nostres militants i portaren a terme les primeres actuacions polítiques i altres en nom d'EC». Un any després, «el Secretariat General del Partit enviava a Catalunya un company, el qual com a delegat del Partit, portava també a terme els corresponents treballs de localització, reagrupament i organització». Diferents membres d'EC que arribaven de França van ser detinguts. Per exemple, el 1944 se n'enviaven 4. Finalment, «el 15 de juliol del 1944 arribava a Catalunya-Barcelona el Secretariat General d'EC».

Però no eren els únics membres procedents d'EC, anteriorment, des de 1940: «Sense sincronització, ni de comú acord, als finals de 1940 i durant els anys següents vingueren a Catalunya els companys JC [segurament Joan Cornudella] i altres».¹⁶ Quina era la base d'aquesta doble entrada?

15. *Estel Blanc*, juliol de 1982. Referent a aquestes actuacions, vegeu la reconeguda i complexa novel·la de Joan SALES (1983), *Incerta glòria*, Barcelona, Club Editor, p. 432-433, percepció que em sembla a tenir en compte per la relació que tingué l'autor amb l'Escola Popular de Guerra i l'Exèrcit de Catalunya i el Popular.

16. Arxiu Josep Planchart: Acta del Consell Executiu d'EC celebrat el 21 de maig de 1945.

Com recull Fermí Rubiralta, durant els Fets de Maig EC s'arreglerà amb el bloc format per PSUC-ERC. Arran de la creixent influència comunista amb la voluntat del Govern central d'emmagrir l'autonomia, el lema d'EC dirigit per Cornudella fou «Democràcia, Catalunya»; per això la reivindicació democràtica cercarà, a més, el suport de les democràcies, diferenciar-se del feixisme, de l'anarquisme i del comunisme. Mentre els seus efectius joves s'han d'anar incorporant a l'Exèrcit Popular, la qual cosa l'anirà esmorteint, EC subratllà el suport a les institucions catalanes, en un procés de centralització creixent de la República espanyola en guerra, la qual l'anirà enfrontant al PSUC. Es tracta, en paraules de l'estudiós de l'independentisme, d'una «política nacionalista d'aprofundiment democràtic independent dels grans corrents obreristes». Sense voler diferenciar-se del tot amb un component obrerista, es definirà en el congrés d'octubre de 1937 com un «partit de treballadors manuals, intel·lectuals i tècnics que lluiten per la independència nacional de Catalunya». En aquest període, Cornudella, mobilitzat, és substituït a la Secretaria General per Marcel·lí Perelló, que, amb posterioritat, ho serà per Vicenç Borrell.

Fins a la fi de la Guerra Civil, la divergència entre cornudellistes i borrellistes es manté. La situació de misèria econòmica en el primer exili també es concretarà en els subsidis entre els afins d'un sector i un altre. S'envien, de fet, subsidis a dos Estat Català.

En aquest ambient de divisió personalista, on a voltes canvien els plantejaments inicials d'un o altre, el president del Parlament Joan Casanovas formula «un programa independentista en el marc de les democràcies occidentals, proposa la formació d'una Unió de Patriotes». Aquesta proposta va rebre el suport de Daniel Cardona i els borrellistes d'EC. En un ambient esqueixat polític i territorialment, al qual s'afegí la invasió nazi de França i posteriorment les relacions clandestines amb resistents, combatents, governs i serveis d'intel·ligència, es configuren dues direccions d'EC.

Cardona es queixà de la inactivitat de Casanovas i Borrell, del fet que els fidels a Cornudella haguessin pogut establir un nucli a l'interior i la seva millor relació amb la Generalitat. Els intents de crear una organització resistent, prèvia a l'FNCA, també arribaren als fidels a Borrell i Casanovas, que volien establir a Catalunya un efímer Servei d'Informació Militar de Catalunya (SIMCA).¹⁷

17. Fermí RUBIRALTA (2004), *Una història de l'independentisme polític català: de Francesc Macià a Josep-Lluís Carod-Rovira*, Lleida, Pagès, p. 106-121. Segons Jaume Ros, EC operava des

Cardona i Casanovas no van viure prou per veure la victòria dels aliats. Dos dels principals protagonistes d'aquesta redefinició no hi podrien intervenir.

Sobre el territori ocupat, començava la competència de dues organitzacions per un mateix espai polític.

ESTAT CATALÀ I EL FRONT NACIONAL DE CATALUNYA, L'EVOLUCIÓ D'UNES RELACIONS SEGONS ELS PRIMERS

Els esforços principals d'Estat Català, quan França començava a ser alliberada, no foren, com a objectiu central, començar a defensar el país ocupat i la catalanitat exiliada allà on n'hi hagués (amb les eines que fos) sinó delimitar i defensar el seu espai polític: prioritzaven els interessos particulars, de partit. Les conseqüències de la guerra eren massa recents per alliberar-se'n i dins de la sensació de desgavell generalitzat en la fi de la República espanyola i de la Catalunya republicana considera que si hi ha hagut qui ha fet quelcom per *salvar* Catalunya és Estat Català.

La delimitació i recuperació del seu espai polític afecta els qui es consideraven els més fidels servidors del país, els separatistes. Per tant, en el moment d'inici del franquisme, quan no es coneix com actuarà el Règim a «las cuatro provincias» les dues forces principals del catalanisme radical, Estat Català i el novell Front Nacional de Catalunya, començaven una competència d'efectes neutralitzadors. Mantenint postulats polítics semblants que, en condicions normals, no haurien justificat una separació, van obrar separadament.

Per aquells separatistes que van romandre dins dels rengles d'EC que, certament, només eren una part (fins ara poc tinguda en compte) es produeix també una lluita per la direcció d'Estat Català, per la seva secretaria general, en aquest cas dels partidaris de mantenir la sigla: «Tota vegada que en Joan Cornudella no havia pogut assumir la secretaria general d'EC, s'inicià entre els seus amics i simpatitzants, reunions, converses i contactes per determinar quina havia de ser la seva actuació [...]». Conjuntament a això, «l'esperit de resistència dominava tots els refugiats catalans i també la seva necessitat d'una acció unità-

de Figueres i per Andorra, via Porté, a més d'ajudar fugitius, «també portava un control del port de Barcelona amb vistes a la producció militar que la indústria catalana podia fabricar i exportar»; Robert SURROCA (2006), *Memòries del Front Nacional de Catalunya. Cavalcant damunt l'estel*, Barcelona, Arrel Editors, p. 37.

ria i solidària». Per tant, més enllà del passat, qui treballés en aquesta línia tenia molt de guanyat.

Aquesta situació es congruïa des de la passada Guerra Civil des del punt de vista dels *successors* de Borrell: «L'afer Revertés amb el seu assassinat oficial i la detenció d'en Marcel·lí Perelló, Secretari General d'Estat Català, havia deixat el partit en una situació crítica i compromesa». En aquesta avinentesa, Cornudella va *ocupar* la cadira de secretari general, «fet que fou acceptat per tots els presents» però s'hagué d'incorporar a files i va ser substituït per Vicenç Borrell. Cornudella va creure que, en acabar la guerra, podria recuperar la secretaria general, però la militància (o una part) va considerar que «Cornudella havia estat imposat per la CNT, per tal de liquidar l'afer Revertés». Considerava que «si Joan Cornudella hagués pogut continuar essent secretari general d'EC a França, no s'hauria constituït el FNC». Malgrat l'opinió que mereixia Cornudella, en l'aflorament de tensions que la guerra havia covat i que l'exili feia esclatar —un procés prou general, altrament, que afectà EC, el PSUC, el POUM i també ERC—, EC a França acordà l'adhesió al Front, però la direcció frontista «cada dia actuava més com una organització política, que no pas solidària». ¹⁸ Més enllà de la idoneïtat de la proposta política, l'FNC «era l'obra personalíssima d'uns quants». ¹⁹ Així, pels homes d'EC, l'FNC encobria un projecte personal sota la capa de renovació.

En plans paral·lels, hi ha també un període de col·laboració entre EC i FNC, en unes condicions concretes, com també un procés de distanciament, mantenint la sigla i, per tant, conservant-ne la personalitat. ²⁰ Tot això en un període que, no hem d'oblidar-ho, les comunicacions entre direcció i militants estaven subjectes a condicions de clandestinitat molt estrictes, i els posicionaments i el desconeixement de situacions havien de condicionar la realitat i la seva percepció. En aquesta etapa, Planchart rebé la visita d'Octavi Viladrosa, antic company d'EC, que li comunicà que s'havien integrat a l'FNC. En aquell moment «fem el que podem, fem passos d'aquí, fem passos allà». ²¹ L'heroïtat

18. Arxiu Josep Planchart: Entenem que «solidària» equival a dir unitària. «La fundació i creació del “Front Nacional de Catalunya”», document sense data.

19. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general d'Estat Català a la Delegació de França, 7 de gener de 1945.

20. Arxiu Josep Planchart: Carta de 26 de setembre de 1944. L'adhesió és el novembre de 1944.

21. Entrevista a Josep Planchart al banc audiovisual del Memorial Democràtic http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_advanced/index.php?page=1&informant=Josep+Planchart&filtro=y&lang=spa (febrer de 2017).

dels primers temps es convertia en la possibilitat anònima de l'activisme per aconseguir la victòria dels aliats i fornir els serveis i les accions que requerien, que, per Planchart, es concreta a lliurar salconduits als frontistes, com a secretari d'Ajuntament que era, i vals de benzina que permetien finançar l'organització.

Posteriorment, el 25 de setembre de 1944, el secretari general d'EC puntualitzava en quines condicions s'havia de produir l'adhesió: «Com a indicacions a fer als d'EC cal donar-los-hi la consigna d'integració en el Front Nacional que es formi a França», tenint en compte que «en cap moment s'indicà que hi adherís el Partit d'EC en el Front Nacional».²² Des d'aquest punt de vista, EC atribuïa al Front un caràcter d'organització territorial, existent a França, i no pas l'adhesió individual a un organisme de caràcter general.

EC considerava que era presoner d'aquest acord per evitar escissions. Aquest període exigia determinades condicions. Certament, s'havia organitzat l'FNC el 1943;²³ per tant, calia reorganitzar EC, sabent que el partit majoritari, ERC, no es dissoldria dins de l'FNC. Per això, en una segona fase, calia reorganitzar EC i treballar dins de l'FNC i esperar esdeveniments.²⁴

Però amb quin objectiu es podia produir aquesta fet? Amb una doble possibilitat, o bé esdevenia l'FNC «front de partits catalans» o bé, amb l'acord d'aquests, «un organisme de resistència». També es podia produir una altra possibilitat. Atès que molts del dirigents de l'FNC procedien d'EC, fer que fos «la bandera de combat d'EC en la clandestinitat», semblantment com feien altres partits polítics del moment, com el PSUC amb l'Aliança Catalana o el Front de la Llibertat amb els hereus del POUM. Si aquestes tres formulacions no s'aconseguien, l'FNC s'havia de dissoldre i deixar el pas franc a EC.²⁵

Estat Català volgué llançar una proposta final que permetés refundre els interessos de les dues organitzacions, alhora que limitava el camp d'acció de l'FNC: «EC propugnarà perquè aquest front o unitat de partits que es constituirà a Catalunya, prengui per base l'FNC, en la part de nom i cotitzant l'actuació del FN en tot allò que representi superació de les velles formacions». EC propugnà que

22. Arxiu Josep Planchart: Comunicació del secretari general d'EC a la Delegació de França (7 de gener de 1945), debat sobre una nota del Consell Executiu a França.

23. Arxiu Josep Planchart: Segons l'acta del Consell Executiu d'EC celebrat el 21 de maig de 1945: «Vers els començaments del 1943 culminaren i plasmaren la seva acció i actuació en la idea i realització d'un organisme anomenat FN de C».

24. Arxiu Josep Planchart: Carta de 19 de novembre de 1944.

25. Arxiu Josep Planchart: Carta de 29 de maig de 1945.

la part d'acció de la Unitat Catalana «i sempre per acord dels partits que constitueixen la Unitat, sigui feta damunt la base i el nom del Front Nacional de la Resistència Catalana». Planchart tenia, sobre el Front, un plantejament pragmàtic quan afirmava: «Quan el Front Nacional es fa partit polític, nosaltres ens separem, perquè diem que s'ha trencat la finalitat del Front, que era un front nacional».²⁶

Dins d'Estat Català a França, a mesura que s'hi restablia la vida política, hi havia una simpatia per l'FNCR, fet que podria derivar en una doble militància o indefinició o dubte, i aquestes propostes d'apropament en són una mostra, com també hi havia una profunda malfiança per les propostes que vinguessin de Joan Cornudella en determinats ambients d'EC. Pel que fa a aquestes darreres, l'octubre de 1944 documents interns d'EC declaraven que l'FNCR no representava res, que hi havia un perill seriós de predomini comunista mitjançant l'Aliança Catalana, que calia vigilar. El secretari general des de Catalunya declarava que el *superatisme* no havia quallat des del moment que ERC no s'integrava a FNCR, i volia un Front d'Esquerres, amb EC, ACR i els rabassaires.²⁷ El terme *superatisme* (de superar) era l'expressió que donava EC a la voluntat del Front de fer foc nou de la política catalana que considerava vella i inadequada als nous temps, que expressava així Joan Triadú:

Cal afegir que fou molt important el fet del desprestigi en el qual havien caigut les institucions republicanes i els seus governants i en part també, entre nosaltres, el règim d'autonomia de Catalunya, de manera que enfront dels qui, per la força, no volien canviar res, nosaltres consideràvem que s'havia de canviar tot i començar de cap i de nou.²⁸

Per aquestes dates, des de Catalunya es detallava que cap militant no podia declarar la desaparició del partit Estat Català i es demanava el reintegrés als militants dispersos o sense contactar. En la documentació que guardava Josep Planchart, documents que s'orientaven a definir una línia política, en no reeixir la proposta que volia fer l'FNCR, calia definir una «política decidida, independent i peculiar d'EC de la política del tocar de peus a terra», que volia dir portar EC cap al Front d'Esquerres, on s'integrà el desembre de 1944, que volia resta-

26. Entrevista a Josep Planchart al banc audiovisual del Memorial Democràtic. http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_advanced/index.php?page=1&informant=Josep+Planchart&filtro=y&lang=spa

27. Arxiu Josep Planchart: Carta de 22 d'octubre de 1944.

28. SURROCA (2006), p. 55.

blir la «legalitat catalana», també la republicana, amb una àmplia acció d'entesa que es podia concretar també amb la signatura de Solidaritat Catalana.²⁹ Si els partits polítics no eren superats i, per tant, restablerts en les seves funcions, la unitat en un sol organisme era impossible, com volia l'FNFC.³⁰ Així, doncs, EC reclamava la unitat catalana amb la inclusió de totes les forces polítiques i socials, l'adhesió a Josep Irla, com a president de la Generalitat, amb la creació d'un Consell Nacional de Catalunya amb representacions polítiques sense exclusió.³¹ El gruix de la proposta unitària passava d'un front nacional a un consell nacional. Es reclamava des del secretariat general d'EC la total reorganització del partit i aquest mateix convocava una reunió amb ERC, ACR, UDC i Unió de Rabassaires per fer efectiva la unitat catalana.³²

Aquesta no era l'única posició, com hem dit, dins d'EC. El posicionament francès dins d'EC s'expressà el desembre de 1944, quan es demanà que Borrell³³ donés suport a l'FNFC, organisme dirigit per membres d'EC i abandonés l'apropament a ERC i li deien: «Deixa els Blocs i les Solis que són “tinglados” muntats per uns senyors que necessiten un trampolí per presentar-se altre cop davant del poble. El que menys els preocupa és la llibertat de Catalunya».³⁴ Per destacar qui dirigí el partit, es deia a la Delegació de França: «El SG es troba [sic] a Catalunya».³⁵ Des de l'assemblea de militants d'EC a França³⁶ feta a Montauban, s'acordava quelcom de diferent: els militants d'EC col·laboraran en la tasca de l'FNFC, que es dissoldria en posar-se fi a l'ocupació franquista, volia ampliar i millorar el pacte de Solidaritat Catalana i manifestava la seva disposició a entrar al Govern de la Generalitat, com semblantment s'acordava en una altra reunió

29. Arxiu Josep Planchart: Manifest de la Federació d'Esquerres Catalanes, desembre de 1944. Carta de 4 de febrer de 1945.

30. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 15 de novembre i 2 de desembre de 1944.

31. Arxiu Josep Planchart: Manifest de 4 de desembre de 1944.

32. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 14 de febrer de 1945 i 2 de febrer de 1945.

33. Segons Manent, Borrell «era partidari de l'ortodòxia a l'antiga». ALBERT MANENT (1993), *Retorn a abans d'ahir. Retrats d'escriptors i de polítics*, Barcelona, Destino, p. 176.

34. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 26 de setembre de 1944 i 9 de desembre de 1944.

35. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general d'EC a la Delegació de França (7 de gener de 1945).

36. El 1946 declarava que hi havia nuclis de militants a Besiers, Montauban, Narbona, Marsella, Seta, Tolosa, Charente, Bordeus, Rouen, Perpinyà i Marsella, a més d'Amèrica i Anglaterra. Comunicació de 7 de novembre de 1946.

de militants.³⁷ Era una posició temperada, de fet, que no qüestionava l'FNC ni la Generalitat, institució objecte a superar pels frontistes.

Dins d'aquells temps que s'han considerat plens de «contradiccions i suggestions», les dues posicions, la que expressa Borrell i la d'EC a França provoquen que militants d'EC cessin Borrell, a qui acusen de no haver promogut la unitat nacionalista, ni la unitat del partit, haver fomentat la col·laboració amb altres partits (ERC) i defensar interessos personals. Es constitueix un Comitè Provisional de Reorganització a Catalunya i França pel qual EC no renuncia a l'acció política i reconeix que l'FNC és «el nexa dels diversos nacionalistes de la Catalunya combatent». Al seu torn, Borrell desacredita el CPR. Creu que volen convertir EC en una eina de l'FNC. Vol constituir una junta de partits republicans (ERC, EC, ACR, UDC i Unió de Rabassaires). I defineix EC com un «partit nacionalista d'esqueres» que necessita un nou Comitè Executiu.³⁸

Sense possibilitat d'acord, fins a 1948 en l'arxiu de Josep Planchart es troba una constant oposició cap a l'FNC, la qual cosa ens fa pensar que qui controla la situació torna a ser Borrell, perquè signa documents el gener de 1947,³⁹ encara que sigui amb un cost intern important. Un any abans, en una assemblea de delegats d'EC hi ha presència del partit en 19 poblacions catalanes (hi són presencialment o delegant) i en 9 barris o districtes barcelonins,⁴⁰ no hi ha presència de l'exili i s'acorda que el secretariat general residirà a Catalunya i no pas a França. A partir de la documentació conservada, podem veure que, a mesura que s'estabilitza l'estructura d'EC a Catalunya i es diferencia definitivament del Front, la comunicació amb representants d'EC a França va desapareixent. Com si aquests o bé, davant de la lluita interna EC-FNC que ho és també de companys de partit fins feia ben poc, anessin abandonant el projecte o bé ingressessin a l'organització dirigida per Joan Cornudella.

L'opinió contrària a FNC dins d'Estat Català s'imposa i s'estabilitza, defineix el futur i s'ha fonamentat en el fracàs que consideren que és l'FNC: «La integració de tots els partits catalanistes d'esquerra no s'ha realitzat, ni es realitzarà en el FN» i aquesta era la condició de l'entrada «oficial i col·lectiva [d'EC] en el

37. Arxiu Josep Planchart: Assemblea de delegats a Montauban, 14 i 15 de juliol de 1945 i 28 d'octubre de 1946.

38. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 25 d'agost de 1945 i 15 d'octubre de 1945.

39. Arxiu Josep Planchart: Carta a Jaume Torres de gener de 1947.

40. Arxiu Josep Planchart: Assemblea de delegats d'EC de 1946.

mateix».⁴¹ La malfeança de les propostes que vinguessin de Cornudella i els seus afins es concretava en la crítica al superatisme: amb «la superació de les velles formacions polítiques s'hauria arribat a la desaparició del nostre Partit i de tots els altres [...] Amb quin objectiu? El monopoli en mans d'uns quants de tota la política catalana i sobre tot el govern?». Com ja hem assenyalat, la superació només seria possible si tots els partits hi estaven d'acord, perquè «a fi de comptes resultaria que el FN i la resistència, la superació i tot el demés [sic] només li foren necessaris a EC»; la resta de les forces, ERC, CNT i PSUC, continuarien igual. Malgrat tot, EC i FNC, des de l'experiència de la lluita clandestina i del coneixement dels protagonistes, «tots dos continuaven col·laborant», segons afirma Albert Manent.⁴² Amb un captament prou inaudit en organitzacions polítiques que s'havien escindit recentment, Jaume Ros recordava que «les nostres relacions amb el Front Nacional eren amistoses però deslligades».⁴³ L'allau de la repressió feia oblidar, així, velles rancúnies.

Vicenç Borrell exposava a Carles Pi i Sunyer els inconvenients si es produïa una dissolució d'EC dins de l'FNC. EC no podia desaparèixer si no ho volien els seus militants i havia de retre comptes de la seva actuació passada, tenint en compte que l'existència de l'FNC li creava problemes d'unitat interna. La superació dels partits l'havien de decidir ells, no per organisme aliè. Amb l'alliberament, la major part dels exiliats «resten fidels a les seves disciplines polítiques», unes disciplines que «a l'estranger la seva presència i efectivitat és molt real i palpable».⁴⁴ I EC volia iniciar un projecte que no volia atreure tots els nacionalistes, com volia, el Front, sinó apropar-se a l'obrerisme.⁴⁵

Si fins aquí hem recollit consideracions d'ordre intern, no podem oblidar el referent dels moviments de resistència que havien culminat l'alliberament arreu d'Europa i la valoració de la idoneïtat que en feia EC: «No compreneu que la història del moviment francès no és factible calcar-lo a Catalunya [...] On és l'exèrcit de l'interior?», un moviment que, segons EC, s'iniciava amb una im-

41. Arxiu Josep Planchart: Comunicació del secretari general d'EC a la delegació de França, 7 de gener de 1945.

42. MANENT (1993), p. 176.

43. SURROCA (2006), p. 37.

44. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general d'EC a Carles Pi i Sunyer de 12 d'agost de 1945. Acta del Consell Executiu de 21 de maig de 1945.

45. Arxiu Josep Planchart: Comunicació del SG d'EC a la Delegació de França, 7 de gener de 1945.

postura, un ús tàctic del *superatisme*: ERC s'articulà amb l'FNCC, i més endavant trencà aquestes relacions amb l'antic partit de govern: «Fou aleshores que la idea de superació dels antics partits passà a ésser l'eix central i oficial [...] del FNCC». Amb posterioritat a l'anorreat intent d'apropament ERC-FNCC: «Hi ha un nou intent de conversió de l'FNCC en front de partits».⁴⁶

El procés de decantament i separació de les dues formacions nacionalistes no deuria ser fàcil. Després del procés de coincidència i posterior separació de 1944-1946, l'any 1947, tres anys després d'iniciat el procés, Borrell proclamava la separació total d'EC de l'FNCC i aclaria a Joan Layret, delegat a França d'EC: «Hem declarat la incompatibilitat del reconeixement d'altra disciplina que no sigui la d'EC. Vosaltres heu de fer altre tant [sic]».⁴⁷ Però els esdeveniments aclaririen la situació, EC considerava l'FNCC un organisme fracassat, però aviat l'organització encapçalada per Cornudella definia un espai definitiu, declarar-se «moviment polític», abandonava l'espai de col·lisió que havia significat declarar-se front de partits o organització de la resistència catalana.⁴⁸ Per Pere Carbonell, la I Conferència Nacional del Front de 1946 «havia de furnir a Catalunya de l'instrument idoni per realitzar una política que acollís el desig de renovació latent en tots els àmbits del país, i el propòsit fonamental de fusionar la democràcia catalana en una sola disciplina política».⁴⁹ Moviment patriòtic o organització (dit moviment en aquest cas) política: aquí hi hagué la divergència.

ESTAT CATALÀ, PARTIT

Establert l'FNCC com a moviment polític, EC iniciava la darrera iniciativa per criticar-lo i soscavar-ne les bases per proclamar-ne el fracàs de l'intent superador i restaurar l'equilibri perdut, que no es produiria. En data 8 de maig de 1947, un document confidencial i intern oferia als dirigents de l'FNCC la reintegració a EC i recordava als seus militants que no podien acceptar cap altra disciplina; tot seguit, en demanava la dissolució per quatre arguments: primer: «FN de C organisme que havia d'ésser aglutinador de voluntats, era

46. Arxiu Josep Planchart: Acta del Consell Executiu de 21 de maig de 1945.

47. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 12 i 23 de febrer de 1947.

48. Arxiu Josep Planchart: Cartes de 12 de febrer de 1947 i 9 de març de 1947.

49. Pere CARBONELL (2005), *Obrint camins a l'esperança*, Barcelona, Mediterrània, p. 49.

l'organisme de voluntats d'escissió i de dispersió»; segon: no es va convertir quan li ho demanaren militants d'EC «en veritable front dels partits catalans» i es va integrar (com feien els partits) en el Consell Nacional de la Democràcia Catalana; tercer, després del no nat front de partits «resulta, però que ací només hem calcat nom [de la Resistència Francesa], i amb el nom ens hem quedat», tenint en compte, però, que els moviments de resistència eren vistos amb reserves per la direcció d'EC: «Les forces de resistència espontànies i que degeneren en factors de pertorbació després de l'alliberació [sic]»;⁵⁰ quart, «que no es donin vergonya de dir-se nacionalistes integrals i d'actuar com a tals, que NO ELS ESPANTI LA BANDERA ESTEL·LADA [sic] que representin la voluntat de sacrifici i d'afirmació nacionalista fins a l'assoliment de la independència catalana».⁵¹

La separació definitiva de les dues organitzacions coincidia de fet amb la consolidació d'un nou Estat Català, amb allò que Agustí Barrera considera com «una fase d'hibernació» del Front, iniciada des de 1947.⁵²

En aquest moment de definitiu (i llarg) trencament, EC aprovava el juny de 1948 uns estatuts. Estatuts d'una definició de partit, ideològica, que establí una forma regular de presa de decisions i d'executar-les, com si oblidessin que la possibilitat d'aplicar-les era nul·la, però sí que servia per llimar tensions internes dels militants, permanentment vigilats per les forces de seguretat. Estat Català era una força existent i no calia fer una declaració de principis i d'anàlisi de la realitat com feia l'FNCR, anàlisi de la nova realitat que justificava la seva existència, per altra banda. EC en el seu punt primer d'Estatuts afirmava: «El partit d'Estat Català té per objecte la independència de Catalunya», «l'Estat Català que reivindica comprendrà tots els països de llengua catalana». Aspecte que cal tenir en compte, atès que, amb aquesta reivindicació, EC es convertia en una de les primeres organitzacions que reivindicava, en els seus estatuts, els Països Catalans, paral·lelament a com ho havia fet *Quaderns de l'Exili*, però des de Mèxic.⁵³

50. Arxiu Josep Planchart: Comunicació d'11 de juny de 1945.

51. Arxiu Josep Planchart: Intern i confidencial Secretariat General del partit d'EC, 8 de maig de 1947. Els carnets de l'FNCR d'aquest període, a diferència d'EC, incorporaven un escut barrat, sense cap estel.

52. SURROCA (2006), p. 18.

53. Arxiu Josep Planchart: Estatuts d'EC (1948). MANENT (1993), p. 177.

Entre els principis fonamentals que destacava com a partit hi havia la defensa de la democràcia, la llibertat, la República, la separació de l'Església i l'Estat, l'autonomia interior i l'existència d'unes forces armades apolítiques (ben allunyades del model franquista i soviètic de clar creixement aleshores). Copiant també el sentit dels plans Beveridge a la Gran Bretanya i cercant les eines per les quals els obrers tinguessin un benestar garantit per justícia social i per evitar l'esclat de 1936 (1942 i 1944), plantejava una seguretat social i garantia un benestar mínim a tots els ciutadans.⁵⁴ És en aquest període de configuració dels clandestins Front Universitari de Catalunya, dels Grups Nacionals de Resistència i de la plataforma cultural per a joves de Miramar que EC pot incorporar joves universitaris com Jordi Renom, Xavier Balagueró i Àngel Cortès (i suposem també que Antoni Ribera).⁵⁵

Separats els camps amb l'FNC, EC presenta una alternativa política diferenciada. Després de l'intent fracassat de la Federació d'Esquerres, Borrell el 1945 defensava la institució de la Generalitat, i per això proposava restablir la legalitat, continuar la renovació política, recollir les noves tendències socials i aprofundir en la consciència nacional i el confederalisme.⁵⁶

Dos fets cal tenir en compte, tots dos interrelacionats. A la tardor de 1945 havien començat contactes (no reeixits) entre UDC, FNC (de la mà d'Antoni Andreu i Abelló) i el Front Universitari de Catalunya per constituir una Federació Nacional Democràtica.⁵⁷ La Federació Nacionalista Republicana de Catalunya va ser l'alternativa d'EC a aquesta nova situació? Però, conjuntament a això, EC havia manifestat la seva divergència amb el Consell Nacional de la Democràcia Catalana. El CNDC, amb ERC, Acció Catalana Republicana, UDC, EC i rabassaires, a la qual s'afegiren FNC i Moviment Socialista de Catalunya, creia que calia incrementar les «superacions i renovacions» i per EC especialment «vàrem sentir a parlar de dues polítiques de Catalunya: la de la transició [...] i la de la legalitat a ultrança», però EC discrepava amb més motius: «L'intent de competència al Govern de Catalunya a l'exili» i «quan es parla i es concretà l'anomenada política hispànica del Consell». El seu nacionalisme

54. Arxiu Josep Planchart: Estatuts, d'EC (1948).

55. MANENT (1993), p. 178.

56. Arxiu Josep Planchart: Del secretari general d'EC a Pi i Sunyer, 12 d'agost de 1945.

57. Maurici SERRAHIMA (2003), *Del passat quan era present (1940-1947)*, Barcelona, Edicions 62, p. 289 i sq.

li impedia «proclamar que Espanya era una unitat geogràfica i econòmica». Per tant, oposat EC a l'apropament del CNDC a l'Alianza Nacional de Fuerzas Democráticas, opta per «una posició conjunta d'esquerres nacionalistes»,⁵⁸ atesa la poca efectivitat que preveien al CNDC i el context internacional advers,⁵⁹ per això se separava del Consell el juny del 1947.⁶⁰ Amb la FNRC, arribaven a un acord EC, ERC i ACR, sabent, però, que ERC volia restablir l'Estatut i «impedir el passatge a un altre estadi d'acció».⁶¹

El programa del FNRC establia quatre eixos principals: democràcia, nacionalisme, organització institucional i política immediata. Pel que fa al primer aspecte, demanava la garantia de les llibertats fonamentals i l'establiment d'un règim que assegurés la defensa contra els abusos del poder i les dictadures de partit (tan fos, doncs, FET y de las JONS com el partit comunista). Pel que fa al programa nacionalista, proclamava la independència de Catalunya i dels països de llengua catalana però també la voluntat de col·laboració entre els governs català i espanyol. L'organització institucional catalana futura preveia un règim descentralitzat, un sistema presidencialista, demarcacions electorals reduïdes i el respecte a la divisió de poders. Quant a política immediata, proposava l'enllaç amb tota l'oposició (també amb la monàrquica), una tasca intensa de recatalanització, un règim provisional que promogués un referèndum per si els PPCC havien de federar-se a Espanya o no, demanar responsabilitats polítiques del període de guerra i revisar la immigració arribada a Catalunya des d'aquesta data,⁶² sense concretar quina mena, si la creada per l'administració franquista del «Nuevo Estado» o la de caràcter econòmic.

La FNRC va editar un full volander demanant l'abstenció en el referèndum de 1947, però no sembla que hi hagués una sola versió dels seus objectius, perquè, en un altre document, ultra el reconeixement del president Irla i el seu govern, esmenta «la lliure compenetració entre tots els pobles d'Espanya».⁶³

58. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general a Francesc Paniello, maig de 1947.

59. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello, delegat d'EC a Mèxic, 27 de maig de 1949.

60. Arxiu Josep Planchart: Carta de 22 de juny de 1947 a MSC, FNC, ACR i UDC. Carta del secretari general d'EC a Francesc Paniello, maig de 1947.

61. Arxiu Josep Planchart: Comunicació de 7 de novembre de 1946.

62. Arxiu Josep Planchart: Federació Nacionalista Republicana de Catalunya (1947), full. Era anunciat al *Butlletí del Partit d'Estat Català*, novembre de 1947.

63. Arxiu Josep Planchart: Versió de juny de 1947 (ERC).

Les bases de la FNRC no van ser aprovades fins al 1949; per tant, les dues abans esmentades no han de ser més que esborranys.⁶⁴ Amb dos objectius principals: «Lograr [sic] que torni al nostre poble la confiança en els partits catalans per constituir la força capaç d'aguantar el comunisme».⁶⁵ L'anticomunisme tenia el vessant reivindicador també de pèrdua de sobirania dels estats de darrere del Teló d'Acer sota el domini soviètic, amb evidents proves aquells anys.

Es plantejava com una plataforma, tot i la prevenció que això provocava dins del partit per l'experiència passada amb ERC a la Generalitat, que «havia d'emprendre una nova manera de tractar la política per donar cabuda al desig d'un cert revisionisme de les passades posicions», sense arribar a postures disgregadores, amb la necessitat de crear sindicats catalans, en el que es definia com una orientació «nacionalista pancatalanista, republicana, liberal i progressista».⁶⁶ Si Estat Català, com hem vist, es malfiava d'ERC, podríem entendre'n el capteniment si considerem el següent:

Nosaltres intentem amb la Federació una ampliació de la idea nacionalista; estem convençuts que el nostre partit és poc nombrós per intervenir plenament en política nacional, perquè el poble català demana una unió de les nostres organitzacions, a la vegada que tampoc hem pogut comprovar, per dissort, una preparació ideològica i una combativitat moral i física (especialment deguda a la terrible repressió de què fórem objecte i que obliga a una represa de forces).⁶⁷

I més enllà del programa, la Federació es presentava com un «organisme de propaganda patriòtica i política, també de relacions polítiques».⁶⁸ La FNRC no es va deixar de reclamar fins ben entrats els cinquanta però les diferents veus d'EC sempre en destaquen el mal funcionament o la paràlisi, en algun cas pel desinterès d'ERC en el seu funcionament.⁶⁹

64. Arxiu Josep Planchart: Comissió Permanent d'EC, 9 d'abril de 1949.

65. Arxiu Josep Planchart: Reunió FNRC, 17 de novembre de 1948.

66. Arxiu Josep Planchart: Informe de la Comissió Política sobre la FNRC, desembre de 1948.

67. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949).

68. Arxiu Josep Planchart: Informe de la Comissió Política sobre FNRC, desembre de 1948.

69. Arxiu Josep Planchart: Comissió Política d'EC (6 d'octubre de 1949), Comissió Permanent (26 de març de 1950) i Comunicació del secretari general d'EC (2 de setembre de 1949). Comissió Política d'EC (26 de març de 1950).

Borrell, havent superat el període de contestació interna, tornava a dirigir EC, com ho feia a França Joan Layret.⁷⁰ Un posicionament que havia de reforçar el partit que havia d'aplegar «tots els nacionalistes d'esquerreres, per tant és necessari enfortir-lo per tots els mitjans i deixar de banda organismes que ja han fracassat com és el FNC».⁷¹ L'aposta d'EC pel FNR permetia, al seu torn, que l'FNC pressionés els seus militants per incrementar-ne la dissidència.⁷²

La posició d'EC sobre el govern de la Generalitat era com concretava el secretari general al president Irla: «Creiem una qüestió d'honor l'existència i sosteniment de les institucions legals, però també necessària la formació de noves institucions sobre una més àmplia base nacional», amb dos aspectes importants: l'objectiu de «foragitar Franco» i la consideració del president Irla com a «símbol vivent dels catalans». Al seu torn, el CNDC afirmava, segons el màxim dirigent d'EC a Layret: «Entesa amb Irla per fer un govern amb partits que agrupi tots els sectors catalans i llibertat per crear un govern de transició, d'acord interior i exterior».⁷³ Per tant, hi havia una divergència important amb les altres forces sobre la idoneïtat de formar govern i la circumstància de ser Estat Català, una força que a l'interior sostenia les institucions de l'exili, diferenciant-se d'UDC, MSC i FNC, més favorables a una política no pendent de l'exili.

L'«institucionalisme» d'EC fa reclamar al Govern que «es decidís a una tasca de govern autèntica».⁷⁴ En aquest sentit, instava el Govern a fer «quelcom, i no per tapar l'expedient sinó per refer Catalunya, per fer sentir la idea de Catalunya a tota la joventut catalana que ha tingut la dissort d'obrir els ulls i de donar els primers passos a la vida en plena anul·lació nacional de Catalunya, per fer renéixer la confiança a aquells que hagin pogut dubtar en un moment de feblesa i de vacil·lació, per orientar el nostre poble en la lluita per la llibertat [...] i aquesta acció del Govern ha d'ésser nacional, en nom de tots els catalans i per a tots els catalans».⁷⁵ Per això demanava de participar en el govern de l'exili perquè «la nostra actuació nacionalista serà molt més eficaç si en lloc de renun-

70. Arxiu Josep Planchart: Carta de gener de 1947 adreçada a Jaume Torres. Layret rebia el nomenament de secretari general del Consell Executiu d'EC a França.

71. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general d'EC a Layret (12 de febrer de 1947).

72. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949).

73. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general al president Irla (14 de febrer de 1947) i comunicació a Layret de 9 de març de 1947.

74. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (maig de 1947).

75. Arxiu Josep Planchart: Del secretari general d'EC a Pi i Sunyer (15 de juliol de 1947).

ciar a intervenir en la vida política catalana ens aboquem en ferm a obtenir totes aquelles posicions que avui i demà podrem tenir en Parlaments, Governos...». ⁷⁶

Des d'EC semblava la seva participació un revulsiu al govern, perquè els membres d'EC desconfiaven del catalanisme d'ERC i «les desavinences persisteixen, la passivitat del “govern” segueix també el seu ritme suïcida, els prohoms per poder seguir medrant [sic] obstaculitzen tota iniciativa aliena per temor al perjudici personal o a l'autoritat dictícia [sic] que tan indignament ostenten [...]», els mateixos «que ens portaren a la desfeta culminada amb els desgavells del 36 al 39, què podríem esperar si del 39 al 47 a ells mateixos hem seguit i escoltat?»; ⁷⁷ aquests mateixos eren els qui «en lloc d'enarborar avui la bandera del sacrifici i de la lluita, treballen afanosament [sic] per a guanyar el màxim de posicions en un demà que pugui satisfer el màxim d'ambicions i de situacions no sempre confessables». ⁷⁸

La represa del partit havia comportat la constitució el 1946 de les Jovenuts d'Estat Català, que establien el caràcter combatiu del nou grup, gairebé de lluita: «Organització disciplinada de l'element combatiu d'una Nació oprimida i subjugada per un Estat estrany a ella mateixa», que esdevenen «l'Exèrcit de redempció de la Pàtria». ⁷⁹ En clau interna, la direcció endegava una enquesta per conèixer l'estat d'opinió dels militants, sobre si l'Estat havia de ser exclusiu de Catalunya o de tots els PPCC, sobre les relacions Església-Estat, sobre el règim de la República (presidencialista o parlamentari), sobre el servei militar (voluntari o no), si calia avançar cap a la socialització, sobre una entesa amb ERC i MSC, sobre si calia demanar responsabilitats polítiques després d'haver recuperat la llibertat i si calia dur a terme una federació amb altres entitats històriques. Estat Català esbossava elements per entendre la nova situació, de resistència de llarga durada, sota el criteri que «s'adigui al moment actual que vivim». ⁸⁰ Per això «no podem encara ésser separatistes. Som únicament catalans» i «el partit del poble català», com una eina política, fins a cert punt neutra, per l'objectiu nacional, davant de la nul·la possibilitat d'aplicar una proposta en aquest sen-

76. Arxiu Josep Planchart: De V. a Francesc Paniello (16 de juliol de 1947).

77. Arxiu Josep Planchart: De Hielo a Domingo (Narbona) (maig de 1947).

78. Arxiu Josep Planchart: Carta a Pi i Sunyer (15 de juliol de 1947).

79. Arxiu Josep Planchart: Reglament interior de les JEC.

80. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 20 de juny de 1947.

tit.⁸¹ Posicionament, el de l'*oblit* del separatisme, que avançava la col·laboració de membres d'EC en l'activitat cultural catalana clandestina o semiclandestina, que veurem tot seguit, no per renúncia de cap mena, sinó per possibilitats de fer.

L'orientació del partit Estat Català i la valoració de la immigració van ser dos motius de reflexió al llarg del període, establert ja el règim constitucional i en la Transició. La immigració era un fenomen vist amb prevenció, tant per l'afluència de nous contingents de població que es produïa com pel record de la Guerra Civil: «Tothom sap que els causants en part de l'agitació social de tipus anarquitzant que ha sofert Catalunya en els darrers decennis es troben en els rengles dels immigrants alacantins i murcians», si bé es considerava necessària l'arribada de població forana pel baix índex de natalitat català. En una Europa, post Segona Guerra Mundial, amb desplaçaments forçats de població, com per exemple els sudets a Txecoslovàquia o jueus a la Palestina britànica, creia que en el futur no es podien produir «expulsions massives». La immigració produïa «un fet comprovat i conegut, el procés d'assimilació que s'acompleix en molts d'aquests forasters», en un país que tenia uns contingents d'immigració reduïts, atès que no s'havia produït la immigració del sud peninsular dels cinquanta i seixanta, hom pensava en termes d'assimilació i no, com fou més corrent després, d'integració.

Els homes d'Estat Català pensaven aleshores en una catalanitat cívica i cultural: «Per damunt de la raça [...] hi ha la cultura i la llengua»; per això es confiava en una catalanitat en què «es poden aplegar pobles absolutament heterogenis».

No sabem si per preservar l'ordre públic o per garantir una millor integració, o per totes dues coses a l'hora, proposava distribuir la immigració a tot el territori, quan des de juliol de 1936 determinades poblacions del país es consideraven especialment afins a la FAI: «Cal limitar-la, cal garbellar-la», conèixer els motius de la gent de venir a Barcelona. Plantejava la possibilitat (sense cap mitjà possible) de tornar a la situació d'abans de 1936, quan, segons Vandellós, la població forastera a Barcelona era del 37,2%. Davant de la immigració, seguint els paràmetres d'abans de la guerra (els únics que tenien) proposaven «l'obra d'enfortiment de la nostra personalitat, de ple assoliment d'una consciència nacional», que havia de tenir en la «catalanització de l'escola, catalanització de la vida familiar [...] el millor remei que podem oposar».⁸² No podia fer-se res quant a la immigració,

81. Arxiu Josep Planchart: Conferència d'1 de març de 1947.

82. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 12 de maig de 1947.

però, davant del franquisme, totes les «amenaces» (constatables amb molts fets) semblaven poques, i la comunitat feble atemorida per l'ocupació persistent, prou homogènia d'abans del 1936, es temia que es podia esquarterar.

Estat Català, o els seus dirigents en les comunicacions amb militants, van detectar les desfavorables condicions internacionals per al restabliment d'un règim democràtic. Tot i que mirava d'establir una coordinació amb ERC i ACR amb la Federació Nacionalista Republicana i donar suport al Govern a l'exili: «Cada dia que passa va esvaint-se, una a una, una rere l'altra, aquelles il·lusions populars forjades i bastides en el voler creure en l'existència d'uns principis i d'uns valors morals i espirituals en el si de la política internacional». Es produïa una desil·lusió provocada per una esperança esvanida: «Vàrem sentir parlar –i ens ho vàrem creure– d'unes quantes llibertats que havien de regir en el món de demà, consubstancials i inherents amb l'existència individual i col·lectiva de la Humanitat que els exèrcits de la llibertat i de la justícia havien d'implantar arreu del món». ⁸³ Fredament analitzava la situació estratègica del Regne Unit i dels EUA, per als quals la Península tenia un alt valor estratègic, en una circumstància en què «la nostra oposició al règim franquista no pugui presentar una substitució del grat dels anglosaxons, el règim franquista podrà seguir desgovernant el país i atribuint-se èxits diplomàtics que mai no ha tingut» ⁸⁴ i permetia que arrelés el franquisme: «La por al comunisme massa viva aquesta posició negativa dels homes occidentals desfà tot intent positiu de millora». ⁸⁵

UN PANORAMA EIXORC

Catalunya endins, les comunicacions d'EC, fossin públiques o internes, no amagaven la profunda situació de crisi i enfonsament, a més de la dimissió com a secretari general de Vicenç Borrell. ⁸⁶ Sense rastre de propaganda, la descripció de la situació és freda i prou ajustada a la realitat. No hi havia, doncs, crides irrealment i manipulades a la resistència o a una victòria impossible: «La desmoralització ha estat forta», «El desencís col·lectiu és innegable», «en

83. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 20 de juny de 1947.

84. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, novembre de 1947.

85. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950.

86. Arxiu Josep Planchart: Carta de 3 de juny de 1948.

uns moments en què l'escepticisme i el desengany sembla que intentin apoderar-se de tothom» i els recursos econòmics per a l'organització escassegen.⁸⁷ Els escadussers mitjans de comunicació d'Estat Català sorprenen, aleshores, per la qualitat de la informació internacional.⁸⁸ La perspectiva afectava els militants: «La repressió franquista ha donat també una reacció col·lectiva i no pas precisament de combativitat: el poble àdhuc una part de la massa militant dels nostres partits i organitzacions, ha tendit a la inhibició i al desencís, els uns us diran francament que tenen por, altres insinuant preteses informacions de bona font us manifestaran que tot ens vindrà fet de fora, també hi haurà qui us explicarà que ja ha perdut la fe [...] El clima general de Catalunya és d'amargor i d'inhibició».⁸⁹ Perquè la situació provocada per la guerra ha deixat una ferida molt profunda: «Ens ha deixat un rastre, un clima i una situació que caldrà afrontar decididament de cara si realment pretenem i volem refer nacionalment Catalunya».⁹⁰

S'escau una situació en què «la combativitat ha desaparegut d'entre les masses, quedant tot reduït a la preocupació molt humana, molt apremiant [sic], però també molt poc patriòtica de pensar i reaccionar segons els dicta els interessos»;⁹¹ i per agreujar la situació hi ha desconfiança en els rengles nacionalistes: «A França [...] són molt poca gent [FNC i EC] i ho han fet molt malament, s'han desprestigiats molt amb "afers", contraban, etc.».⁹²

Fins ben entrats els cinquanta, les expressions d'EC aniran creixent en desànim: la Comissió Política d'EC defineix la situació com «d'aclapament total»,⁹³ «punt mort de la política catalana»,⁹⁴ «situació tràgica de la Pàtria».⁹⁵

Davant de la situació, Estat Català fa autocrítica: «En aquests anys també degut als errors de tots no hem sabut retornar al nostre poble la consciència

87. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 20 de juny de 1947. Circular del Secretari General (1947).

88. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, octubre de 1947, i *Butlletí del Partit d'Estat Català*, novembre de 1947, articles de la política exterior soviètica, sobre les eleccions nord-americanes o sobre el general De Gaulle.

89. Arxiu Josep Planchart: Carta a Pi i Sunyer, 15 de juliol de 1947.

90. Arxiu Josep Planchart: Carta a Pi i Sunyer, 15 de juliol de 1947.

91. Arxiu Josep Planchart: De Hielo a Domingo (Narbona) (maig de 1947).

92. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1947).

93. Comissió Política d'EC (26 de març de 1950).

94. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950.

95. Arxiu Josep Planchart: Convenció d'EC (18 de gener de 1953).

de la dignitat nacional. En som culpables els de fora i els de dintre, dretes i esquerres».⁹⁶

La situació de crisi i «aclapament» es produeix en altres àmbits que són analitzats fredament. La desconexió entre els grups nacionalistes d'Amèrica, en un exili que no «és un espectacle gaire edificant, com si onze anys d'infortuni no fossin prou lliçó», uns governants de la Generalitat a l'exili que «s'han desinteressat del nostre poble, i han ajudat que l'exili es convertís en una espècie de món a part» i, a l'interior, «la immigració forastera massiva que amenaça la nostra caracterització nacional», a més de sous de misèria i el problema de l'habitatge.⁹⁷

Sense institucions ni «solucions transitòries», «Catalunya sembla sola i a mercè de l'enemic», dins «d'un ambient d'abandó i de pessimisme».⁹⁸

Dins d'aquest panorama, quines eren les sortides que proposava Estat Català? Una sortida de llarg abast, de terminis indefinits, atesa la caòtica situació en què es vivia, provocada per la repressió franquista, però també per la ineptitud dels antifranquistes. Després de l'esqueixament de la Guerra Civil caldria actuar com fos perquè no es podia aturar el servei a Catalunya:⁹⁹ «Refer el camí, caldrà però una acció que faci reviure el sentiment nacional, serà necessari recomençar» o «refer nacionalment que voldrà dir reconciliar, retrobament, sanejament de la nostra vida política, enfortiment de la nostra consciència nacional».¹⁰⁰ Una actuació per «tornar a la llum la veritable fesomia de Catalunya i els catalans», a «trobar-se ella mateixa».¹⁰¹ D'antuvi, sembla que només es pugui confiar en els seus migrats recursos, que no vindran de solucions imposades per exèrcits estrangers: «Cerquem i trobem en els principis immutables i permanents el nacionalisme, la confiança i la fe en nosaltres mateixos, la confiança i la fe en Catalunya i la seva llibertat».¹⁰² La circumstància particular d'EC, sense suport d'una potència o Internacio-

96. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, març de 1950.

97. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949). *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950.

98. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950.

99. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950.

100. Arxiu Josep Planchart: Carta a C. Pi i Sunyer (1947) i *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 20 de juny de 1947.

101. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, octubre de 1949.

102. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, 20 de juny de 1947.

nal estrangera, incrementà el corrent general de lassitud provocat perquè «la majoria de nosaltres tenim la preocupació constant de viure cada dia».¹⁰³ A diferència d'altres partits, amb lligams internacionals, no podia disposar de militants professionalitzats, immersos en la clandestinitat, amb la por a quedar sense feina, contactes professionals o família i casa estable.

La voluntat de servir el país, amb les dificultats constants provocades per la pressió policial, anava generant nous àmbits d'actuació més amplis, però menys polítics, incorporats al terme genèric i pluriforme de la «resistència cultural». Per això els seus militants col·laborarien en la difusió d'intents de revistes en català en ple franquisme com *Aplec* (on tingué una actuació directa Planchart), *Occident* o *Antologia*.¹⁰⁴ Amb Maria Dolors Orrriols, *Aplec* volia ser una «revista camuflada», a partir del Club de Divulgación Literaria, «que venia llibres a terminis i en el fons era una plataforma política dissimulada». Per la informació que acumula l'arxiu de Planchart, podia actuar també en la campanya pel Diccionari Alcover-Moll i en les iniciatives de Joan Ballester. Sense oblidar, segons explica Manent, «la sèrie de novel·la curta “col·lecció Lletres” [...] fou iniciada per Antoni Ribera i Vicenç Borrrell el 1953, però ben aviat la cediren a Planchart, que la traspassà a Santiago Albertí». L'editorial d'Albertí «era un dels punts d'intercanvi de notícies i de papers clandestins dels cenacles de la resistència». Planchart, en aquest tasca de resistència cultural, s'incorporava a la més reconeguda que s'inicià els anys seixanta amb les primeres revistes, discogràfiques i editorials d'àmplia distribució; també col·laborà en l'edició de mil exemplars de *Justificació de Catalunya*, de Mn. Josep Armengou, i tenia també altres contactes, com ara Pere Figuera.¹⁰⁵

Es tractava de dur a terme allò que explicitava, no hi ha «altra solució que tornar a emprendre la feina de propaganda, de catalanització, d'entesa entre tots els catalans de totes les tendències per salvar el país»¹⁰⁶ per formar «tots els catalans un sol cos».¹⁰⁷ Per això a la Convenció d'EC de 1953 proposava l'«acostament entre totes les entitats i persones de caràcter català» i

103. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949).

104. *Estel Blanc*, juliol de 1982.

105. MANENT (1993), p. 179-181.

106. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949).

107. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, març de 1950.

«fer sentir sempre la posició ortodoxa en la nostra vida nacional».¹⁰⁸ Havent acabat el règim franquista, EC feia una valoració d'allò que havia aportat en aquest camp tan prolífic i dinàmic de l'activitat cultural catalana, una tasca que «malauradament, no es podia traduir en fruits vistosos i tangibles, però que, tenim la seguretat, ha estat una ben positiva contribució al manteniment de la consciència nacional».¹⁰⁹

Amb aquest plantejament quedava lluny el que feia Estat Català per un futur incert, com si fos un partit laborista català: «Nosaltres volem crear aquest gran agrupament nacional apoiat [sic] per sindicats catalans que ha de ser un bloc estabilitzador enmig de la lluita de classes que es prepara», però també «l'agrupament de tots els ciutadans per al redreçament moral i material de Catalunya».¹¹⁰

A l'interès i la bona informació internacional dels butlletins i documents d'EC començaven a ser-hi freqüent també les informacions per l'avenç del moviment europeista, com es veu el 1950 en comentar notícies de l'avenç de la «unió europea», i concretament, el Moviment Europeu i el Consell d'Europa.¹¹¹ Després de la crítica situació i de la integració a les diverses formes de resistència cultural, propugnava una iniciativa que ja deuria conèixer el 1953: «La creació d'un Consell de persones no polítiques representatives de diferents estaments i activitats, que per la seva anomenada mundial puguin tenir veu en representació dels interessos, sentir i voler de Catalunya». Un consell, el futur Consell Nacional Català, del qual formaria part EC, amb personalitats com Pau Casals, el Comte de Güell, Carles Cardó, Josep Carner, Josep Trueta i Josep M. Batista i Roca.¹¹² El Consell seria una constant dins de l'estratègia del partit, que ja s'intuïa el 1942 i es proclamava el 1944,¹¹³ des de la proposta de Lluís Companys el 1940.

108. Arxiu Josep Planchart: Convenció d'EC (18 de gener de 1953).

109. Arxiu Josep Planchart: Repàs històric (1976?).

110. Arxiu Josep Planchart: Carta a F. Paniello (1949). A la Convenció de 1953 es declara el caràcter democràtic del partit i l'apropament a l'obrerisme.

111. *Butlletí del Partit d'Estat Català*, juny de 1950. En Ple de delegacions de 1953 s'informava dels contactes amb grups europeistes.

112. Arxiu Josep Planchart: Convenció d'EC (18 de gener de 1953).

113. *Estat Català. Butlletí de Mèxic*, octubre de 1942, i el Manifest de 4 de desembre de 1944.

ALÇAMENT DE LLUM EN LA TENEBRA?

L'edició a França el 1955 del butlletí *Estat Català*, amb el lema «Pàtria, Llibertat, Justícia», permetia establir la presència del partit: feia acte de presència, amb una quantitat gens menyspreable de 49 exemplars apareguts.¹¹⁴ Una bona quantitat de números per les condicions imperants. Però l'aparició del butlletí a l'exterior no deixà de ser la constatació que l'aparell policial i repressiu del Règim funcionava amb eficàcia i, com pretenia, assolia els seus objectius.¹¹⁵ En aquest període, després d'entendre que el franquisme s'estava consolidant, i no se'n veia la fi, la definició de partit quedava curta per a EC. És aleshores que es defineix com «la consciència nacional de la Pàtria, la seva esperança i la seva fe, alhora que el seu instrument revolucionari deslliurança».¹¹⁶ Davant de l'allau espanyolitzador, pretén que els seus exemplars arribin a Catalunya, amb la finalitat poc partidista de «revigoritzar el sentit nacional català, mantenir-lo viu i dreçar-lo de totes les manifestacions opressives de l'Estat espanyol».¹¹⁷ Internament, l'existència del butlletí *Estat Català* era qualificada de «bàsica», calia suprimir totes les altres despeses «però no aquesta que dona fe d'existència i de combat». Hi fa presents articles de reivindicació nacional i efemèrides, debats i documents d'un exili català i espanyol autoreferencial, aïllat. Tenia dos objectius prioritaris: catalanitzar la joventut i alliberar Catalunya.¹¹⁸

Tot seguit de l'aparició d'*Estat Català*, es produí el nomenament del veterà catalanista Joan Masot com a secretari delegat a l'Exterior d'EC.¹¹⁹ Traslladar l'activitat d'Estat Català a França i fer-ho des del mitjà d'una revista deuria ser l'únic mitjà viable si es considerava que a Catalunya hi ha «molta poca activitat. La gent està cansada i costa fer-la moure», és general l'«estat d'enfonsament», «molta inactivitat oficial» i el secretari general es considera que «està totalment mancat d'informació i sense contactes directes», persona que dimití poc després.¹²⁰ La

114. *Estel Blanc*, juliol de 1982.

115. *Estat Català*, desembre de 1956.

116. *Estat Català*, setembre de 1957.

117. *Estat Català*, desembre de 1956.

118. Arxiu Josep Planchart: Comunicació de 20 de maig de 1958. *Estat Català*, novembre de 1955, desembre de 1955, abril de 1956 i desembre de 1957 i gener de 1958.

119. Arxiu Josep Planchart: Comunicació de 26 de setembre de 1956.

120. Arxiu Josep Planchart: Comunicació de 20 de maig de 1958 i 28 de gener de 1958. Ple de Delegacions (24 de març de 1957).

reorganització a França permetia llançar 5.000 exemplars, amb la voluntat progressiva d'arribar als 10.000 i la intenció d'emetre setmanalment des de Ràdio Catalunya Lliure. Emissora d'Estat Català. Les dificultats econòmiques s'esvaïen perquè «la continuïtat de la seva publicació [la *d'Estat Català*] està assegurada». Si hem de fer cas a les seves pàgines el finançament podia venir «amb l'ajut dels nostres amics d'arreu del món». ¹²¹

Dels antics posicionaments, hi ha una constant, l'animadversió per l'FNC. La separació i consolidació de les dues estructures no ha generat cap forma de coincidència entre les dues formacions que representen el catalanisme radical, més enllà de la col·laboració en les instàncies unitàries, amb altres partits. L'animadversió es trasllada a llocs que haurien de ser punts de trobada neutrals, com el CNC. Tots dos hi col·laboren, però també s'hi enfronten. EC creu que FNC n'opina que «fer reviure antigues organitzacions [referint-se a EC] és tasca antipatriòtica». ¹²² Clau força indicativa i que haurem de tenir, des d'ara, en compte: arrela la idea que EC és un independentisme o separatisme històric, superat, poc connectat amb la realitat.

La consideració de la Generalitat, malgrat la voluntat demostrada inicialment, i la crítica posterior, s'encamina cap a la superació de la institució. Per això el secretari general explica a Masot que «la Generalitat de Catalunya no té cap valor legal i que cal buscar altres òrgans que siguin autènticament representatius» o bé «no existeix com a institució en les actuals circumstàncies». ¹²³ La proposta per superar l'òrgan establert per l'Estatut quan «les institucions del 31 es poden considerar definitivament mortes» havia de venir d'una Assemblea Nacional Consultiva ¹²⁴ i d'un Comitè d'Acció Nacional (o bé una pretesa renascuda Unió Catalanista) que havia de ser el govern provisional de Catalunya i que havia de preparar «la lluita nacional». Tot plegat amb possibilitats remotíssimes de ser realitat. ¹²⁵ En una vida política catalana a l'exili, encarada al passat, i sense sortides a curt termini, Tarradellas podia canviar de valoració, signe de

121. Arxiu Josep Planchart: Informe al secretari general (19 de setembre de 1956). Informe d'Indòmit (24 de gener de 1957). *Estat Català*, setembre de 1957.

122. Arxiu Josep Planchart: Informe d'Indòmit (19 de setembre de 1956).

123. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general d'EC a Masot (26 de setembre de 1956) i *Estat Català*, setembre de 1956.

124. Nom emprat el 1976 per iniciativa de Josep Tarradellas. *Estat Català*, juliol de 1956 i *Estat Català*, agost de 1956.

125. Arxiu Josep Planchart: Informe Indòmit (30 de març de 1957).

la desesperació amb què es treballa. En un moment determinat, sobre T. [Tarradellas] hom considera que «és molt ambiciós i és capaç d'acceptar el que sigui mentre pugui figurar a d'alt [sic] de tot. Jo crec que com a símbol i com a persona no val la pena i està molt gastat i mai serviria com a bandera d'unificació».¹²⁶ Dos anys després, arran de la signatura del Pacte de París (com veurem), que no aprovà Tarradellas, li proposà que trenqui amb les institucions espanyoles i estableixi un govern de la República Catalana a l'exili, cosa que, certament, no féu.¹²⁷

Estat Català mirava de ser on pogués: ultra la seva adhesió i feina dins del CNC, també formà part del Consell de Forces Democràtiques de Catalunya (Comitè Ametlla). A l'exili, EC participà en la creació de Treva Catalana (com hem dit) que, segons informació interna, havia de ser formada per CNT, UGT, MSC, FNC, POUM i EC, però a la fi va ser constituïda per EC, CNC (a França) i MSC, i les territorials catalanes del POUM i de la CNT. ERC no hi participa perquè volia que es reconeguessin les institucions autònomes; tampoc no en formà part el PSUC «per no ésser permeses activitats de partits comunistes estrangers a França».¹²⁸

EC reconeixia que, amb la seva aportació, oferia un caràcter nacionalista a la instància, però volia que s'hi incorporés UDC per defugir un caràcter «tan extremista».¹²⁹ Treva Catalana proposava coordinar l'acció per a la mobilització i «un pla d'acció nacional i social per promoure un redreçament popular contra la Dictadura» des de la defensa de la personalitat nacional de Catalunya, de la democràcia, la pau i la convivència entre els ciutadans i aplegar els esforços amb les forces peninsulars que acceptessin aquests principis.¹³⁰ Treva Catalana permetia així concretar l'aspiració d'EC d'apropar-se i catalanitzar els sindicats exiliats.

EC es desvinculà, però, de Treva Catalana, quan forces que hi participaven havien negociat amb forces espanyoles (en concret l'MSC i ERC) una solució per al futur de l'Estat que no té en compte el que calia a Catalunya, des «d'unes proposicions vingudes d'Espanya», en l'anomenat Pacte de París. El PSOE, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partit Federal, ERC, MSC, Acció

126. Arxiu Josep Planchart: Comunicació d'1 de desembre de 1957.

127. *Estat Català*, 1 de febrer de 1959.

128. *Estat Català*, juny-agost de 1958.

129. Arxiu Josep Planchart: Informe del secretari general (19 de setembre de 1956).

130. *Endavant*, març-abril de 1955.

Nacionalista Basca, Partit Nacionalista Basc, UGT, CNT i ELA-Solidaritat de Treballadors Bascos, volien endegar una política «favorable a crear, després de la desaparició del règim actual, una situació transitòria –sense signe institucional definit– la qual, després de retornar les llibertats cíviques al poble espanyol, prepari una consulta al país perquè els ciutadans lliurement i amb les màximes garanties, decideixin sobre la forma de govern definida de l'Estat espanyol». ¹³¹

El que calia en aquests casos, per a EC, era que «de cara a instaurar un règim confederal, reconeguïn la personalitat nacional de Catalunya i el seu dret a l'exercici de la plena sobirania». El míting de París, producte de l'esmentat pacte, era contestat en termes clars: «Assenyala a tots els catalans, els de l'interior i els de l'exili, el deure i l'obligació de defensar Catalunya per damunt de miserables problemes d'oportunisme superficial que no tenen en compte la realitat profunda, la necessitat que la pàtria esclava recobri la seva sobirania». ¹³²

Les relacions amb altres forces polítiques ens indiquen un Estat Català aïllat, des del seu allunyament de Treva Catalana a l'exili, partint del principi que «EC ha de seguir la línia recta, sense desviacions de cap mena, la trajectòria que ens assenyala el nostre plorat cap, En Francesc Macià». ¹³³

Comunament a la majoria de les forces de l'exili, EC manifestà el seu anticomunisme. Un motiu per fer-ho era la condemna que emeté Treva Catalana amb motiu de la invasió d'Hongria (1956) per part de l'exèrcit soviètic. ¹³⁴ Però la crítica als partits comunistes tenia un sentit més ampli, no era només la crítica als seus objectius polítics, ja que destacava els seus plantejaments nacionals i l'ús que en farien. Es tractava d'una crítica antitotalitària, però també retreia l'argumentari usual de tota l'esquerra catalana d'arrel marxista, que començava aleshores el camí de la seva hegemonia. Estat Català considerava que mai no havia entrebancat la lluita obrera, i per això «no pot admetre que la lluita per donar a Catalunya la seva independència sigui retardada per la subordinació a la lluita pel triomf del socialisme» i posava com a exemple que molts estats in-

131. *Endavant*, març de 1957.

132. *Estat Català*, abril de 1957 i *Estat Català*, uny de 1957.

133. *Estat Català*, febrer de 1957. Sense poder-se'n deduir una línia política concreta, des del seu òrgan de difusió, creia que en èpoques convulses (Guerra Freda, fi dels imperis colonials francès i britànic i conflictes bèl·lics a l'Àfrica i Àsia) la humanitat recuperava «la mateixa essència de l'esperit humà: la idea de pàtria, la idea de llibertat, la idea de justícia, la idea de Déu»; *Estat Català*, agost de 1957.

134. *Estat Català*, octubre de 1956.

dependents recents ho havien estat sense accedir a aquest règim socioeconòmic. En canvi, «pobles que gaudien de llur independència nacional, com Txecoslovàquia, Rumania [sic] i Bulgària, per exemple, en passar a ésser països dits socialistes [...] perdien de fet llur independència nacional» i des d'aleshores «quedaven sotmesos sota la dominació d'un tipus d'imperialisme a la vegada econòmic i ideològic». Un nou imperialisme que «substituïa les formes d'opressió anteriors, per una violència molt més accentuada encara, esforçant-se per mitjans coercitius indignes, a destruir les tradicions, falsificar la història, anihilar la cultura, etc.».¹³⁵ El model de societat a què aspirava Estat Català, manifestat a bastament, ultra mantenir la continuïtat de la nació, es manifesta també en «el goig del treballar, el sentit de la dignitat de l'home i les ganes de prosperar».¹³⁶

Sense constància gaire explícita, es continuava donant suport a les activitats culturals a l'interior.¹³⁷

Actiu a França i disminuït a l'interior, les referències a contactes europeistes eren freqüents al butlletí.¹³⁸ Un anònim informant interior indicava: «Avui ens sentim tots europeus. Aquest moviment és el de millors possibilitats» i la joventut s'hi identificava especialment, però hi havia altres motius per demostrar l'europeisme: «Catalunya necessita incorporar-se a Europa per no perdre la seva personalitat».¹³⁹ La comunicació, amb alguna alta representació estatal, aparegué en una carta que trameté Joan Masot al primer ministre d'Israel David Ben Gurion.¹⁴⁰ Però la projecció exterior també es palesava en la notícia sobre una resolució de la UNESCO a favor de les llengües no oficials i en un article atribuïble a Josep Maria Batista i Roca sobre l'acció catalana vers la UNESCO.¹⁴¹

L'horitzó nacional de Catalunya és inexistent els anys cinquanta o seixanta, un brindis al sol, un debat sense cap incidència possible sobre el país; per això cal considerar un debat intern l'advertiment a Masot quan proposa la solució

135. *Estat Català*, juliol de 1957.

136. *Estat Català*, setembre de 1957.

137. Arxiu Josep Planchart: Informe del secretari general.

138. *Estat Català*, agost de 1950. Ple de delegacions (24 de març de 1957).

139. Arxiu Josep Planchart: Informe Indòmit (7 de setembre de 1958). Informe Indòmit (7 de desembre de 1958); vegeu en aquest sentit l'informe sobre els reptes de l'europeisme català a *Estat Català*, agost de 1957.

140. Arxiu Josep Planchart: Comunicació de 25 de febrer de 1957.

141. *Estat Català*, desembre de 1956, i *Estat Català*, novembre-desembre de 1958.

confederal «perquè és contrari a l'actual programa del partit»,¹⁴² que havia de tenir a veure amb una declaració dels vells delegats del Consell Central i de les delegacions exteriors d'EC que afirmava que els objectius d'EC eren «o confederació o independència», no pas exclusivament la independència, per donar llibertat d'acció als joves d'EC i aprofundir els contactes amb sectors confederalistes castellans.¹⁴³ En un terreny neutre, sota l'encapçalament i el trilema d'Estat Català que ja hem esmentat, apareixia un subtítol que deia: «Article 1 dels Estatuts de l'organització: El Partit d'Estat Català té per objectiu la constitució de Catalunya en Estat»,¹⁴⁴ principi que tant podia acollir un principi confederal com independentista.

A mitjan 1958 la Comissió Política d'EC feia una Declaració que situava el partit en els grans debats del moment, i amb un final interessant. Començava reclamant l'enfortiment dels lligams entre els Països Catalans, reclamava una justícia independent i mesures contra les arbitrarietats dels governs, la igualtat d'oportunitats i la dignitat obrera i, assenyaladament, uns sindicats catalans independents, un objectiu permanent producte de l'experiència de la Guerra Civil. Sindicats que havien d'aconseguir la dignificació de «la massa immigrada» i la catalanització. Els contactes amb les forces polítiques espanyoles només es realitzarien amb les que reconeguessin el dret de Catalunya a l'autodeterminació.

Feien seu l'ideal europeista, però blasmaven l'orientació que hi tenien el gran capital i el militarisme. Manifestant-se com a partit democràtic i defensor de la llibertat, demanava la coexistència pacífica entre els blocs (Pacte de Varsòvia i OTAN), però criticant el sistema soviètic destacava «el respecte absolut a la persona humana, a les diferències de raça, religió i de pensament polític, l'encoratjament a la iniciativa, l'ideal d'una veritable justícia social, són les millors defenses contra els principis totalitaris».

Estat Català manifestava la seva voluntat de ser partit i encara recordava la idoneïtat de procedir d'aquesta manera. El nacionalisme català havia aconseguit la majoria d'edat, havia rebutjat la influència dels patriotes apolítics que havien generat confusió. El nacionalisme era un moviment divers políticament, per això es plantejaven fer-lo créixer des de la seva organització, però també influïent

142. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general a Masot (15 de novembre de 1956), també a *Estat Català*, desembre de 1955 es feia una aportació sobre la Confederació hispànica.

143. *Estat Català*, juny de 1956.

144. *Estat Català*, agost de 1956.

en les altres. I afirmava, entenent la competència amb l'FNCR: «No som exclusivistes, veiem amb satisfacció que altres organitzacions polítiques tinguin com nosaltres per objectiu la independència de Catalunya».

Aportava, però, una iniciativa futura, molt complexa: «Encara que l'hora de la independència pugui no ésser pròxima, ens cal anar prenent un conjunt de mesures per a preparar-nos per quan Catalunya sigui Estat. La moderna vida pública necessita equips de persones enteses en les diverses branques d'activitat pública i administrativa». Comesa que s'havia configurar amb la creació d'una Escola d'Estudis Polítics, Socials i Econòmics. Proposta d'un partit que es volia presentar com una força no extremista, representativa de les classes mitjanes i la menestralia. Ben diferent de l'altra proposta contigua, però que es podia concretar, anys més tard, en l'anomenat EPOCA, una organització armada (que no volia ser terrorista, tot i que no va poder) que es volia desenvolupar des de l'independentisme:

Recordem als ciutadans que tenen coneixements militars i als que serviren a la Pàtria en la nostra guerra contra el totalitarisme espanyol, que llur col·laboració serà del més gran valor. La tasca que té el nostre país de crear el nucli de les futures forces armades catalanes és ineludible, és un deure que exigeix la nostra dignitat nacional. És una missió que no pot portar a terme un partit, i que requereix la unió de tots els catalans [...] ens cal una organització militar.¹⁴⁵

La intencionalitat, com destacava el secretari general a Joan Masot, era «una actuació de força que fagi [sic] sentir violentament la nostra reacció enfront de l'opressió»,¹⁴⁶ però les condicions per fer accions d'aquesta mena havien de tenir una bona preparació i comptar amb el suport de la població.¹⁴⁷ Circumstància que no s'escaigué. Recordant circumstàncies passades, el butlletí de París considerava que «cal tocar de peus a terra. Que ens fem càrrec que l'única solució catalana o democràtica que ens escau és la de separar-nos de l'Estat espanyol i de crear el nostre règim republicà [...] Tenim en compte que una tal

145. *Estat Català*, juliol-agost de 1958. En aquest sentit, *Estat Català*, setembre de 1957, i *Estat Català*, octubre de 1956.

146. Arxiu Josep Planchart: Carta del secretari general a Masot (14 de novembre de 1956).

147. *Estat Català*, desembre de 1957 i gener de 1958.

solució comportarà lluita i sacrificis, però no n'hi ha d'altre». ¹⁴⁸ Per això als butlletins *Estat Català* es fan referències a una Resistència Catalana i se'n manifesta l'adhesió com a partit i recollia les formes de procedir del militant. ¹⁴⁹

Estat Català, seguint els paràmetres que havia mirat de dur a terme –suport a les iniciatives culturals, record dels fets passats, acció com a partit (la més eixorca i arriscada) feia que es definís des d'un doble paràmetre: «Instrument de consciència nacional, esperança d'alliberament». ¹⁵⁰

A banda de les proclames enfora, internament, anava adoptant cada cop més accions, com a grup, que el distanciava de l'acció de partit: «No cal dir que les organitzacions polítiques han fracassat». ¹⁵¹ L'editorial del butlletí del partit d'abril de 1957 assenyalava un canvi d'orientació que s'aniria desenvolupant. Apareix un nou actor polític, els joves, que renovaran la política: «Els noms dels dirigents seran noms joves, noms que pesaran, no pel que havien fet fa vint-i-cinc anys, sinó pel que han fet suara». Amb un exili diluït que ja no serà considerat com a significatiu: «El futur s'assolirà secundant noblement, decididament, colze contra colze, l'empenta de la joventut». ¹⁵² Com hem vist pàgines enrere, amb el neguit per trobar un instrument adient a la lluita nacional, constatat que es considera acabat un període, hom cercava nous instruments:

Els partits de l'antiga escola pràcticament han desaparegut. Tot moviment nou que es llenci al carrer té possibilitats d'èxit [...] la gent espera, desitja tenir oportunitats, però no es mou ni es mourà ni per l'Esquerra, ni per l'Unió Democràtica [sic], ni per nosaltres, mentre no demostrem que sabem fer quelcom més que discutir.

Per tant, calia un canvi profund: «Encara no ha arribat el moment [...] s'ha de renovar totalment tot. Això és el que molta gent no comprèn». ¹⁵³

Un plantejament de cercar l'instrument idoni per la unitat catalana antifranquista l'any 1962 fa llançar un clam un bon punt desesperat en allò que nou anys després serà l'Assemblea de Catalunya: «Tota activitat partidista resulta antipatriò-

148. *Estat Català*, setembre-octubre de 1958.

149. *Estat Català*, febrer de 1958 i setembre-octubre de 1958.

150. *Estat Català*, setembre de 1957.

151. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (4 de novembre de 1957).

152. *Estat Català*, abril de 1957.

153. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (7 de juny de 1959 i 7 de setembre de 1958).

tica, cal lluitar per tots els mitjans per la unitat de tots els elements antifranquistes [...] Després de 25 anys encara no és possible una acció conjunta?». ¹⁵⁴

Dos instruments encara podia emprar per superar aquest bloqueig polític que no sabia superar el passat de la Guerra Civil ni trobar el desllorigador d'una tasca nacional efectiva i unitària. El primer era la proposta de crear una nova força política (amb denominació ben curiosa): «Cal possibilitar el gran partit de la Democràcia Catalana, i nosaltres hem de ser-hi [...]. Al dir nosaltres em refereixo concretament a tots els nacionalistes, militin o no en el nostre partit». ¹⁵⁵ Després d'aquest partit de la democràcia catalana apareix una formulació que recorda allò que va ser catorze anys després CDC: «És necessari un moviment amplíssim, sense tendències determinades però radicalment nacionalista, amb visió clara de la fita, sense importar-li el camí». ¹⁵⁶

Un segon instrument va ser l'Agència Catalana. Denominació que recorda l'organització sionista Agència Jueva, que va ajudar a construir l'Estat d'Israel i l'arribada de població jueva adesiara. Una nota breu, l'any 1958, indicava l'existència d'un projecte, «l'Agència», que s'anava covant de feia temps: «Crec que és l'hora oportuna per portar-ho a terme». ¹⁵⁷

L'Agència (projecte que demanaria per la seva originalitat un estudi més aprofundit, a partir de la continuïtat del projecte) enllaçava amb l'evolució d'EC per assolir l'acció mancomunada que cercava per servir el país: «L'Agència Catalana s'ha constituït com a òrgan d'enquadrament de tots els qui treballen i lluiten per la definitiva lliberació [sic] de Catalunya». L'Agència volia actuar per damunt dels partits, a fi i efecte de no entrar en la dinàmica empetitada que havia marcat bona part de la lluita antifranquista: una lluita entre formigues, en aquest sentit, anant a cercar resultats: «L'Agència Catalana no s'interferirà en el va-i-ve [sic] de les institucions, dels partits i dels moviments que a l'interior i a l'Exterior malden amb finalitats pariones o convergents. El seu propòsit és ajudar-los i encoratjar-los tots en relació i proporció al grau d'eficàcia de cadascú». Fent una tasca de suport en segon terme: «L'Agència Catalana precipita la mobilització de tots els qui estan disposats d'acabar d'una vegada amb el procés d'enviliment i depauperació que la persistència del règim franquista comporta»,

154. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (24 d'abril de 1962).

155. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (7 de juny de 1959).

156. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (17 de setembre de 1960).

157. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (20 de maig de 1958).

però més enllà de la tasca general, concretava un aspecte: «Prepara els equips de la futura Catalunya lliure», per promoure la prosperitat del país, però també la modernització i el sanejament de l'administració pública. No debades, Planchart coneixia especialment l'àmbit de l'administració pública, com sigui que, des de 1945, havia creat l'editorial Juris, especialitzada en documentació, textos municipals i judicials.

Però per dur a terme una tasca eficient, l'Agència destacava que treballava des de l'anonimat i donava suport al Consell de Forces Democràtiques de Catalunya. L'Agència ajudava a trencar les estructures de partit: «S'imposa el treball d'equip, i aquest equip ha d'ésser amplíssim [...] per una tasca determinada hem de trobar l'equip determinat».¹⁵⁸

Més enllà de les iniciatives comunes, EC continua sent un nom i una estructura que no vol deixar d'existir, que, malgrat l'entorn un xic més favorable del butlletí *Estat Català*, Treva Catalana, l'Agència, l'afer Galinsoga i els fets del Palau amb l'aparició d'una nova generació sense lligam amb la Guerra Civil, no pot aprofitar la situació: «Desgraciadament nosaltres no donem senyals de vida en cap sentit aquí i, naturalment, ja no es parla de nosaltres»; i més endavant afegia: «Hem anat perdent les poques possibilitats que ens quedaven».¹⁵⁹ Finalment, també tancava el butlletí *Estat Català*: «El butlletí no podia fer-ho tot per si sol».¹⁶⁰

El record del trauma del desastre nacional de la Guerra Civil, i la insignificança dels partits del període, excepte el creixent PSUC, i la vinculació del seu projecte polític amb aquest període, quan apareixien noves generacions en escena, era un conjunt gens esperançador per a EC i la seva gent. Apareixia aleshores una posició amb Indòmit¹⁶¹ el 1960 i que, com a mínim, arriba fins avui: el trencament d'una generació amb el passat, amb tot el passat viscut generacionalment, excepte aquell que fos tan llunyà que no generava patiment ni neguit.

EC havia tingut molt d'interès (i en tingué més endavant) a destacar que no compartia allò que havia passat des de juliol de 1936, però no hi hagué ex-

158. Arxiu Josep Planchart: Cartes d'Indòmit (11 de setembre de 1960 i 9 d'octubre de 1960).

159. Arxiu Josep Planchart: Cartes d'Indòmit (7 de juny de 1959 i 11 de gener de 1960).

160. Arxiu Josep Planchart: Carta d'Indòmit (9 d'octubre de 1960).

161. Informant de Catalunya cap a França, que acumula un seguit d'informes polítics durant prop de cinc anys, des de 1957.

cepcions i tampoc no podia explicar-ho. Entre la percepció complexa i tensa de la Guerra Civil i la voluntat del franquisme d'esborrar tot el passat que no fos «español e imperial» s'esborraven els antecedents: «Les promocions que pugen [sic] i que són les que treballen, no volen sentir a parlar de les coses caduques» o bé, amb més incisió: sobre els joves, «cap d'ells es sent interessat per organitzacions passades, hi ha l'ambient de donar la culpa de tot al passat».¹⁶²

Indòmit retratava la Catalunya de final dels cinquanta i principi dels seixanta, amb un Estat Català cada cop més oblidat, però un nou activisme anti-franquista creixent.

LA REPRESA

Estat Català reprengué l'activitat pública el 1976, com havia intentat actuar després de la fi de la Segona Guerra Mundial: partit institucionalista, fidel a la Generalitat de Catalunya i a la recerca d'una entesa amb altres forces polítiques nacionalistes, en primer lloc, amb ERC. Amb un independentisme aleshores situat a l'esquerra amb tres noms principals, FNC, PSAN i PSAN-Provisional, Estat Català cercaria la col·laboració amb els partits de centre i centreesquerra, i, en concret, destacaria la seva llarga història i la seva herència macianista. La seva proposta seria democràtica, independentista i socialment no marxista.

EC publicà un manifest el 14 d'abril de 1976 i al diari *Avui* Planchart signà un article el 17 d'agost de 1976. La represa d'Estat Català, amb Josep Planchart al capdavant, amb els noms, entre d'altres, d'Artur Costa, Ferran Machado, Triño Balaguer, Ramon Rius o Àngel Cortès, no és una represa impulsiva. En un context en què predominen «tots els colors» del roig, on la diversitat atomitzada dels partits d'esquerra i d'extrema esquerra domina i hegemonitza l'activitat política catalana, Estat Català es presenta a la ciutadania amb un deure: mantenir la continuïtat de les sigles fundades per Francesc Macià, amb dues dificultats, situar-se fora de l'esquerra predominant i plantejar que l'independentisme era, abans que res, una causa nacional, amb la dificultat afegida que el gruix minoritari de l'independentisme mirava cap a l'esquerra, i així quedava minoritzat

162. Arxiu Josep Planchart: Cartes d'Indòmit (11 de gener de 1960 i 17 de setembre de 1960).

com a partit doblement, per independentista i no esquerrista. L'esquerra independentista, aleshores, prioritzava l'apropament a intel·lectuals i obrers.

Els temps no acompanyaven per a la represa d'EC, no sols pel context partidista, que va voler –i de fet va aconseguir– monopolitzar totes les formes de representació pública i, per tant, centrava la seva atenció en els que estaven *predestinats* al govern, abans de les eleccions, segurament producte de la manca de capteniment democràtic, producte reeixit de la destrucció franquista, però també per l'efectivitat provada franquista d'haver aconseguit esborrar el passat i la memòria de la ciutadania catalana, sense oblidar la basarda pel *separatisme* provocada pels programes educatius esbiaixats durant anys absolutament en favor de l'«España una, grande y libre» i el record de la desgràcia de la Guerra Civil, que deien que havia esclatat també pel separatisme. I cal convenir que EC en el passat hi tenia el seu principal atot.

És per això que Planchart recordava la impressió de Batista i Roca en tornar de l'exili: «Planchart, això està més malament del que jo em pensava».¹⁶³ La impressió de quelcom desconegut pel que és i representa EC es percep en el fragment d'una entrevista a Planchart al *Brusi*: «La organizació política que fundara Francesc Macià. Junto a una “senyera” encabezada por un “estel de cinc puntes”». ¹⁶⁴ Si Macià podia començar a ser conegut com a personatge històric, la identificació del partit era una imatge desconeguda, encara no existia, en el llenguatge popular, el terme *estelada*, i com s'explicitava en l'acte d'inauguració del seu local, al carrer del Bruc, 55 (ben a prop del de l'FNCC), el discurs d'EC tenia dificultats d'expandir-se perquè «els independentistes no som majoria dins l'electorat» amb «la quantitat d'habitants que estan mal integrats». Unes notes anteriors a 1977 (deduïble pel context) ens donen la perspectiva d'una força que reneix en un context advers i judicat amb fredor i neutralitat, lluny d'una anàlisi esguerrada militant: «El protagonisme dels nacionalistes-independentistes tindria molt poc joc» i, en canvi, «una opció tova i autonomista i pusil·lànime, representa majorment el país»; per això creia que «no podem d'entrada fer una política directa, però hem de preparar-nos per poguer [sic] fer-la». Amb recan-

163. Entrevista a Josep Planchart al banc audiovisual del Memorial Democràtic http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_advanced/index.php?page=1&informant=Josep+Planchart&filtro=y&lang=spa (febrer de 2017).

164. *Diario de Barcelona*, 4 d'agost de 1976; també a la crònica a *Avui*, 13 de setembre de 1977, sobre l'acte del Fossar de les Moreres.

ça, veu que l'esforç fet durant el franquisme no ha donat resultat: «Semblava ser, que després d'haver estat els nacionalistes els primers resistents [...], també en les successives dècades dels 50 i dels 60, afegint-hi a això, el genocidi cultural sofert, la repressió suportada i tots els demés [sic] atropells [sic] aguantats, avui el moviment nacionalista deuria avassallar-ho [sic]». Certament Planchart ja constata que l'actitud dels nacionalistes en la primera oposició antifranchista i l'acció de l'activisme cultural català no seria ni una eina electoral ni un trumfo per al futur, ni tan sols un cert reconeixement de l'obra feta.

També calia considerar que EC era el partit «que ha patit la més violenta repressió franquista» i el que era, aleshores, el partit més antic dels actuant dins del catalanisme, aspecte que no era beneficiós, de fet, per la voluntat de la Transició de superar el passat. Aquesta era una qüestió que també anava en contra del renascut EC, però no podia renunciar (i no volia) a la seva història.¹⁶⁵ Però també hi havia una voluntat del catalanisme majoritari de mal confiança cap al nostre passat polític, fos per desconeixement encara, per efectivitat de l'acció franquista, o per sensació o experiència de desori passat o per interès de forces polítiques noves no marcades per l'estigma de la Guerra Civil o que el volien dissimular.

L'aposta d'Estat Català era, de fet, tornar a ser, sabent que el context general, amb la reserva que generava un programa independentista, no li seria fàcil: «Les característiques de la nostra organització són encara avui, i potser per molt temps, tabú, molt més que un partit comunista».¹⁶⁶

Estat Català dins de les noves forces que apareixien en la Transició democràtica tenia una circumstància que la feia, ultra la seva ideologia, especial: «Per a nosaltres, però, resulta que el nom de l'organització i la finalitat és coincident. Som l'Estat Català i lluitem per l'Estat Català».¹⁶⁷ Capteniment oposat al llenguatge matisat i consensuat de les primeres passes de la Transició. Però una darrera dificultat per a EC era la manca de suports externs a la seva organització, cap suport internacional, cap suport empresarial, financer o de l'aparell de l'Estat. Independentisme o separatisme, quan aquest terme provocava neguit;

165. *Estat Català*, agost de 1976. Descomptat el Partit Carlí, ERC va ser fundada, com a UDC, el 1931 i el PSUC el 1936.

166. Notes per la inauguració del local social (arxivador 4.5.1.), notes sense data anteriors a 1977 (arxivador 4.5.1).

167. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.1.

recurs a la història, quan costava mirar enrere; defensa dels valors occidentals, quan majoritàriament hom somniava amb models del Tercer Món.

Malgrat totes les previsibles dificultats, calia afegir un nou factor que també afectà un partit amb el qual tingué una relació estreta en aquest període, ERC. EC era, aleshores, un partit dels joves dels anys trenta, un partit que calia rejuvenir, com ERC.¹⁶⁸ Tot i amb això, el 14 d'abril de 1976, en record evident de la proclamació de la República Catalana per Francesc Macià, plantejava una plataforma política centrada en la defensa dels Països Catalans, «la lluita per la independència de la nostra comunitat nacional», per la democràcia, que «és l'única forma de govern que pot garantir l'efectiu exercici dels drets humans i dels drets socials», però també una consideració sobre el predomini excessiu d'algunes forces, d'esquerra, en el panorama existent: «EC defuig tot dogmatisme programàtic, la lluita per la llibertat no pot ser exclusiva de ningú», tot i que reconeix la inquietud social que «reclama profundes transformacions». Recordava el seu europeisme contrastat pel temps i la continuïtat en la reivindicació del pensament de Francesc Macià.¹⁶⁹

Més enllà de les dificultats polítiques internes, Estat Català havia estat un dels objectius a abatre pel Règim, i, malgrat l'inici de la Reforma política, els repressors ocupaven encara l'aparell de l'Estat. Aparell que es podria tornar a activar (aleshores no se sabia del cert) en cas que la pressió terrorista propiciés l'esperat cop d'estat militar de sectors ultres i deixés totalment desemparada l'activitat política que havia eixit lliurement. Aquesta sortida a la llum d'EC tenia aquesta rêmora, però també la rêmora dels partits que no es legalitzaven d'antuvi com era el cas, a més, d'ERC, FNC o el Partit Carlí; per això, si la sigla era prou clara sobre els objectius del partit, en canvi, en els estatuts oficials aquests eren, de fet, atenuats. Per aquest motiu els aprovats l'any 1977 afirmaven que «el partit propugnarà una estructura federativa de l'Estat»; o, en una altra versió: «L'organització propugnarà una estructura confederal de l'Estat, determinada lliurement per les nacionalitats». Les circumstàncies no permetien publicar els estatuts de juny de 1948, quan afirmava que «el partit d'Estat Català té per objectiu la independència de Catalunya».

168. Entrevista a Josep Planchart al banc audiovisual del Memorial Democràtic http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_advanced/index.php?page=1&informant=Josep+Planchart&filtro=y&lang=spa (febrer de 2017).

169. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.2.

Com es posicionava Estat Català en el nou panorama polític? Mantenia una divergència clara vers l'organisme unitari que vehiculava la lluita antifrancquista, l'Assemblea de Catalunya: «Molta atenció a parlar en nom d'una representació que no es té»; un altre motiu de discòrdia amb l'Assemblea era «una mena de frontpopulisme en el qual hi marcava la tònica política el PSUC amb els seus satèl·lits».¹⁷⁰

Conjuntament amb ERC, FNC i PSC-Reagrupament, Estat Català era el *benjamí* (per dimensió, no edat) de les organitzacions tarradellistes, com es concretava (com veurem suara) en les bases per a una federació ERC-EC on es manifestava l'adhesió a l'Assemblea Nacional Provisional, propiciada per Josep Tarradellas.¹⁷¹ Fruit d'aquest posicionament eren la simpatia i col·laboració que oferí a ERC, dirigida per Heribert Barrera, amb una mena de reedició trenta anys després de la FNRC,¹⁷² perquè el considerava «el partit més afí i més idoni», amb l'objectiu de crear un «gran partit nacionalista i popular» o bé en el sentit d'un partit d'esquerra no dogmàtica.¹⁷³ L'eina principal per aconseguir aquesta orientació va ser la declaració del Front d'Esquerres, que havien de constituir ERC, FNC, PSC-R i EC, definides com a forces polítiques de l'esquerra democràtica i socialista, però que la mort de Pallach i l'aposta del PSC-R per apropiarse a CDC i Esquerra Democràtica en el Pacte Democràtic va escapar.¹⁷⁴

En aquest moment inicial d'un règim preconstitucional al Ple de delegacions considerava que calia bastir una organització: «Es procedí a fer una recollida de militants i s'intentà crear l'estructura de partit».¹⁷⁵

A les primeres eleccions a Corts, EC va considerar inicialment inacceptables les condicions que li posava ERC per concórrer-hi. Tot i així, va concórrer al Senat amb l'Entesa dels Catalans¹⁷⁶ i finalment va concórrer en la candidatura d'Esquerra de Catalunya, amb ERC i el Partit del Treball, de la qual Josep Planchart va ser-ne candidat.

170. *Avui*, 17 de setembre de 1976, i *Estat Català*, agost de 1976. EC va ser legalitzat el 16 de setembre de 1977, segons discurs mecanografiat pronunciat per Planchart amb motiu del 58è aniversari de la fundació del partit.

171. Bases de la federació ERC-EC (programa), estiu de 1976. *Avui*, 14 de gener de 1977.

172. *Estat Català*, agost de 1976.

173. Arxiu Josep Planchart: Capsa 4.5.1. «Articles de Josep Planchart».

174. Arxiu Josep Planchart: Declaració del Front d'Esquerres.

175. Arxiu Josep Planchart: Informe al Ple de Delegacions (arxiu 4.5.6).

176. *Avui*, 20 de setembre de 1978.

Aconseguit un únic escó per la candidatura d'EdeC, en la persona d'Heribert Barrera, EC participa en la poc reeixida Conferència Independentista, amb la constel·lació de grups del moment: Partit Socialista d'Alliberament Nacional, PSAN-P, Moviment d'Unificació Marxista, Esquerra Nacional i FNC, entre d'altres.¹⁷⁷ L'any 1978 l'esforç d'EC s'adreça cap a aconseguir el reagrupament de les forces nacionalistes. Ateses les dificultats amb ERC i amb la voluntat de consolidar l'autonomia i per garantir l'estabilitat participa en una proposta per una federació de partits nacionalistes¹⁷⁸ que se sobreposa a la creació d'un Partit Nacionalista de Catalunya, projecte que utilitzà en algun moment de la seva història CDC, i al qual s'adherí Estat Català.¹⁷⁹ El 1979 va voler participar al Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional, però el veto del PSAN li ho impedí.¹⁸⁰

UN PENSAMENT ASSENYAT I INDEPENDENTISTA

El pensament de Planchart des d'Estat Català era catalanista sense esclertes, ben argumentat, democràtic, amb coneixement de la història viscuda, sense extremismes ni estirabots, conscient de les dificultats. Amb la vocació d'influir els grans partits per decantar-los cap a posicions més independentistes, semblantment als nuclis d'esquerra radical britànics que s'integraven al majoritari (i a voltes governamental) Partit Laborista.

El desenvolupament constitucional de l'Espanya de la Transició i la percepció de l'Estat espanyol l'obliguen a definir la percepció que en té, una percepció que no repetirà gaire sovint: «Des de 1714 vivim integrats a un poder castellà», però una opinió que envia cap la ciutadania catalana quan afirma que també som responsables de la subjecció pròpia.¹⁸¹ És des d'aquest punt de vista, que, a l'únic mitjà de comunicació que donava veu als catalanistes radicals, el diari *Avui*, Planchart, coneixedor del passat nacional i amb experiència històrica, afirmava que la nova política de les «instàncies unitàries» repetirà el planteja-

177. *Avui*, 23 d'agost de 1977.

178. *Avui*, 31 de maig de 1978, projecte que havia d'incorporar CDC, UDC, ERC i EC (arxivador 6.1).

179. *Avui*, 25 de maig de 1978.

180. Arxiu Josep Planchart: Informe al Ple de Delegacions de 16 de setembre de 1976.

181. Articles de Josep Planchart i Martori.

ment que, malgrat tot, predominà amb el Pacte de Sant Sebastià (1931): «Que unes Corts Constituents podran fer i desfer», i com sempre recordava Heribert Barrera, els partits catalans a les Constituents hi serien «en clara minoria». Atesa la circumstància, la política per als catalans era «l'art de claudicar, en lloc d'ésser l'habilitat d'assolir allò que es pretén». ¹⁸² L'espera d'un canvi per part de l'Estat era debades: «No està mentalitzat per un diàleg obert». Calia confiar que els canvis provinguessin d'Europa. ¹⁸³

EC era crític amb la República espanyola: «És evident que el concepte de sobirania espanyola fou l'obstacle insalvable per a arribar a un pacte o acord polític». ¹⁸⁴ És per això que no confiava en la forma d'Estat que es donin els espanyols, si «la Constitució republicana de 1931, fou unitària; i la Constitució monàrquica de 1978, continuarà essent-ho». ¹⁸⁵ A l'unitarisme espanyol constant, Planchart hi afegí una consideració que afectava el futur nacional català en relació amb el franquisme, quan indicava que les seves estructures es mantienien: «La dictadura va desaparèixer per la mort del dictador, i no pas una altra cosa, i això no cal oblidar-ho, o sigui que estem dins un continuisme evolutiu». ¹⁸⁶

Per tot plegat, el posicionament més crític en el conjunt català sobre la Constitució espanyola es concretarà en l'abstenció, tot i que altres nuclis independentistes aplegats al voltant del Comitè Català contra la Constitució Espanyola demanaven el no. ¹⁸⁷ El seu argumentari, com no podia ser altrament, no debatia sobre la pervivència del Règim, sinó sobre l'origen del domini espanyol: «Votar sí al referèndum [sobre la Constitució espanyola] és votar sí al Decret de Nova Planta, és votar sí a un continuisme decretat per Franco, és votar sí a la submissió de Catalunya al centralisme de Madrid», una submissió també en l'àmbit lingüístic i una Constitució que negava el dret d'autodeterminació al poble català. Era, en resum, «la Constitució de la por». ¹⁸⁸

182. *Avui*, 17 de setembre de 1976.

183. Arxiu Josep Planchart: Manifest de 18 de juliol de 1980. *Avui* (9 de juliol de 1980).

184. *Avui*, 5 de novembre de 1976.

185. *Avant*, agost-octubre de 1978.

186. Arxiu Josep Planchart: Discurs al Ple de delegacions comarcals (5 de novembre de 1980). Informe al ple de delegacions comarcals (arxiu 4.5.6).

187. *Avui*, 25 de novembre de 1978.

188. Manifest publicat al diari *Avui*, 3 de desembre de 1978. En aquest període condemnava l'atemptat contra Joaquim Viola Sauret, sota l'autoria del grup independentista EPOCA, *Avui*, 27 de gener de 1978, *Avui*, 24 de juny de 1978.

Derivat de la Constitució de fet, calia discutir i aprovar l'Estatut d'Autonomia. El posicionament d'EC sobre l'Estatut d'Autonomia havia de palesar el seu compromís nacionalista, per tant, la defensa de la capacitat de lliure determinació dels catalans, tot i saber que aquest plantejament en el catalanisme majoritari era poc freqüent: «Essent demòcrates per sentiment i per convicció, anhelem que el poble català, en ús dels seus drets naturals, pugui disposar lliurement del seu destí», diguessin el que diguessin les constitucions.¹⁸⁹ Seguint els paràmetres del que va passar amb l'Estatut de Núria, «mai no podrà ésser un Estatut obtingut en virtut dels nostres drets, sinó en virtut de la sobirania dels altres».¹⁹⁰ Per això, en un manifest, el considera com una concessió, com una «descentralització administrativa», atès que, desmentint el discurs imperant, no considerava que fos un pacte: «Els catalans no hem estat en condicions de pactar lliurement i el nostre poble i els seus representants han actuat moralment coaccionats».¹⁹¹ Tot i així, considerava que calia fer de l'Estatut ús en allò que serveixi a la reconstrucció nacional.¹⁹²

Paral·lelament a la normalització constitucional i autonòmica, i a mesura que el seu *competidor* polític principal, l'FNCR, s'anava esfilagarsant, entre l'apropament a ERC, a CDC, al PSC o a un independentisme esqueixat, EC es presentava públicament com «el partit dels catalans», subtítol que posava a la sigla històrica des de 1978. Volia configurar un pensament nacionalista que tingués com a objectiu la independència, sense prendre altres referents que els històrics: cap referència estrangera, ni d'última moda, la que fos, sinó un pensament entenedor per a tothom que servís per convertir la idea en realitat. Un pensament, altrament, amb alguna semblança amb allò que proposa avui el moviment independentista català, quan esdevé l'expressió del pensament comú de la ciutadania sense intervencions ideològiques que sí que aporten els partits polítics i els seus altaveus i que creu que «essent el poble sobirà, res ni ningú no pot limitar els seus drets».¹⁹³

Un pensament que vol partir d'una realitat present, en la situació en què els «fets històrics són tergiversats, quan l'interès nacional queda subordinat a

189. *Avui*, 25 de febrer de 1978, *Avant*, data mal impresa.

190. *Avui*, 20 de setembre de 1978.

191. Arxiu Josep Planchart: Manifest de 18 d'agost de 1980.

192. *Avui*, 29 de desembre de 1979.

193. *Avui*, 14 d'abril de 1977.

l'interès del grup [...] quan molts es diuen demòcrates sense ser-ne, quan pocs responen a les crides d'unitat». Amb manca de consciència nacional, calia començar la tasca, anar-la recuperant.¹⁹⁴

Sobre què calia fonamentar-la? Seguint els paràmetres del nacionalisme clàssic, pel qual a cada nació li cal un Estat,¹⁹⁵ expressat de la següent manera: «Una nació sense estat, mai no tindrà garantida la seva continuïtat ni la seva supervivència».¹⁹⁶ L'intent de liquidació de la catalanitat recent del franquisme encara feia més dèbil la nació: «És dèbil, davant les poderoses del món: necessita una protecció: un estat». La debilitat nacional comportava una altra conseqüència, com sia que «no tenim garantida la nostra supervivència nacional. No es tracta d'alliberar un determinat estament social, es tracta d'alliberar tota la comunitat catalana».¹⁹⁷

Atesa aquesta circumstància, tant per l'objectiu genèric com per la situació històrica, d'una col·lectivitat que havia patit un procés intens, per part de l'Estat, d'espanyolització, seran freqüents les afirmacions de Josep Planchart: «Nosaltres diem primer Catalunya i després totes les altres coses», en una lluita que no volia ideologies o règims, perquè «els drets naturals són irrenunciables i imprescriptibles» i un dret natural era l'autodeterminació.¹⁹⁸ Plantejament de prioritat nacional que es desenvolupa en diferents sentits, el de l'acció immediata i el de futur com a país: «Ja no es tracta de si governarà la dreta, el centre o l'esquerra. Es tracta que siguem els catalans els que ens governem». És, des de la independència, que el poble català podrà triar el futur que més li plagui,¹⁹⁹ per poder organitzar tots els àmbits de la vida catalana.²⁰⁰ Per això EC es presentava com un partit nacionalista «sense etiquetes».²⁰¹

Però, altres cops, Planchart, anteposant la llibertat de la pàtria, des de la percepció que la llibertat de Catalunya vol també la justícia social, considerava

194. *Avui*, 5 de novembre de 1976, Manifest de 18 d'agost de 1980.

195. *Avui*, 18 de juliol de 1982.

196. *Estel Blanc*, desembre de 1982.

197. Articles de Josep Planchart i Martori: *Avui*, 3 de desembre de 1978, i *Avui*, 18 de juliol de 1982.

198. Entrevista a Josep Planchart, *Avui*, 25 de febrer de 1979, *Diari de Barcelona*, 18 de juliol de 1982, i *Avui*, 11 de setembre de 1976.

199. Articles de Josep Planchart: *Avui*, 8 de març de 1980, i *Avui*, 25 de febrer de 1979.

200. *Estel Blanc*, juliol de 1982.

201. *Avui*, 25 de febrer de 1979.

que «si la llibertat de Catalunya no hagués de garantir el benestar dels seus ciutadans, seria malaguanyat tot l'esforç que féssim».²⁰²

En un període que combinava reclamació d'autonomia però també de minorització de les estratègies nacionalistes, com la d'Estat Català, calia explicar els beneficis de la independència però no deslligats de les reclamacions presents: «Mai els seus treballadors veuran aconseguides les seves justes reivindicacions, ja que aquestes quedaran condicionades al desenvolupament del conjunt de l'Estat espanyol».²⁰³ En aquesta curiosa semblança (o no tant) entre les propostes de Planchart i l'independentisme majoritari, com ha destacat sovint l'ANC, EC, un cop constituït el nostre Estat, «no té raó d'existir».²⁰⁴

La no-independència era, per Planchart, un cau d'instabilitat; sense assolir-la, el país fóra «un niu de conflictes i d'insatisfaccions» i els treballadors no veurien les seves reivindicacions ateses,²⁰⁵ però la Catalunya lliure que podrà assolir les reivindicacions obreres, demana, també, un moviment de «catalanitat obrera», cosa aleshores força inexistent (no pas abans de 1936, com documentà Josep Termes), que, així, assolirà la plenitud del moviment catalanista.²⁰⁶

La voluntat d'endegar una política independentista per Estat Català passa per unes actituds i uns valors, un sentiment, més que no pas per un programa polític concret; per això EC, com a organització, es considera un mitjà, mai una finalitat.²⁰⁷

Seguint l'origen d'Estat Català, quan proposava una alternativa diferent a la Lliga Regionalista, Acció Catalana pensava en un bon govern i un procés constant de desenvolupament cultural o catalanització. En canvi, l'organització que fundà Francesc Macià volia accelerar el procés, posar-li unes fites i una dinàmica, no esperant, però no renunciant, a la catalanització com a pas previ. Segurament per això Planchart, hereu d'aquesta dinàmica, creu que al «buf vivificant» de la nació li calen dues coses: «La consciència i la voluntat».²⁰⁸ Com es crea una voluntat? El clos familiar és un element important de transmissió

202. Arxiu Josep Planchart: Discurs amb motiu del 59 aniversari d'Estat Català, *Avui*, 14 d'abril de 1978.

203. *Estat Català*, agost de 1976.

204. *Avui*, 25 de febrer de 1979.

205. *Avui*, 28 d'octubre de 1978.

206. *Avui*, 28 d'octubre de 1978.

207. *Avui*, 23 de juny de 1977, Manifest 18 d'agost de 1980.

208. *Avui*, 24 de gener de 1977).

de la proposta d'EC, com també el coneixement històric, la tasca de difusió i d'homenatge dels seus homes i esdeveniments històrics de sentit patriòtic que com a partit emprèn.²⁰⁹

Entre aquests valors cal destacar tots els màrtirs de Catalunya des de 1714,²¹⁰ en un nacionalisme que es qualifica «d'immutable», un nacionalisme que sigui fidel a si mateix²¹¹ i que, des d'aquests valors, producte de la posició capdavantera en què se situa EC en el nacionalisme català, volia «assenyalar el camí de les realitzacions» i perquè quan calgui «orientar l'opinió pública catalana per tal que en el moment oportú pugui exercir l'acció cívica necessària, amb plena consciència i amb decisió increbantable [sic]». ²¹² Però producte de la seva atziaga història, plena de repressió, exili i terror, s'atorga un capteniment que no era l'usual en l'època: «Els catalans hem de fer-nos càrrec que únicament podem tenir en compte les nostres pròpies forces. Ningú no ens vindrà a resoldre els nostres problemes»,²¹³ el camí cap a la independència nacional seria feixuc i ple d'entrebancs.²¹⁴ L'exigència sobre l'objectiu propi fa que valorés l'estat de l'independentisme d'una manera crítica, no tant perquè se situés a l'esquerra o l'extrema esquerra, si no «perquè l'independentisme sembla que es vulgui marginar a si mateix».²¹⁵

L'esforç per aplicar el seny a l'acció política i que l'independentisme fos un element més en l'acció política de Catalunya (cosa que en aquell moment no era), el porta a considerar que «mentre lluitem separadament, som vençuts col·lectivament», però també a creure que «per no caure en errors passats, necessitem la unió de tots»; atès que el subjecte a alliberar era «la comunitat catalana», calia garantir la unitat de tots els catalans.²¹⁶ Unitat que es concretava, com ja havia estat durant la clandestinitat més fosca, a partir dels partits, amb objectius

209. Articles de Josep Planchart, *Avui*, 17 de setembre de 1976. En concret, sobre Francesc Macià, els germans Badia, la proclamació de la República Catalana, el 6 d'Octubre i la fundació d'Estat Català, 18 de juliol de 1922.

210. *Avui*, 8 de setembre de 1978.

211. *Avui*, 20 de setembre de 1978 i *Avui*, 14 d'abril de 1978.

212. Manifest, 18 d'agost de 1980.

213. *Estel Blanc*, febrer de 1982.

214. *Estel Blanc*, 15 de febrer de 1982.

215. *Avui*, 27 de març de 1980.

216. *Avui*, 25 de maig de 1978, *Avui*, 8 de setembre de 1978 i *Avui*, 25 de febrer de 1979.

comuns i precisos, no pas de plataformes diverses.²¹⁷ I mantenint-se fidels a les institucions catalanes que s'havia palesat amb la presidència d'Irla, de Tarradellas, des de 1977, i de Pujol, amb la Generalitat estatutària, votat per les Corts Generals l'Estatut d'Autonomia, el Consell Polític d'EC manifestava que calia aprofitar al màxim les facultats concedides per l'Estatut, i per això es necessitava garantir una majoria nacionalista al Parlament, amb l'objectiu estrictament catalanista de propiciar «l'enfortiment interior» i «desvetllar la consciència nacional de tots els catalans i preparar l'opinió pública cap a l'assoliment de la plena sobirania».²¹⁸ Aquest no era el *seu* estatut, que havia de reconèixer una Estat confederal i el dret d'autodeterminació,²¹⁹ però, tot i amb això, palesà la seva adhesió i esperança per la recuperació de les institucions catalanes i la confiança que, amb aquestes recuperades, es produiria el triomf de Catalunya.²²⁰

L'autonomia a l'Estat espanyol patia, en anar-se normalitzant, de dos perills, arran del 23-F i la consegüent LOAPA: «Els reduïts espais de llibertat assolits després de tants anys de lluita i sacrificis estan en perill de veure's limitats i disminuïts» i en aprovar-se l'Estatut del País Valencià, afirmava EC, que «el camí de desnacionalització d'un dels Països Catalans s'haurà iniciat».²²¹

La unitat de país no deixava de ser també una garantia per a l'estabilitat des de l'experiència històrica de la passada Guerra Civil i dels patiments que va passar Estat Català, amenaçat per tots cantons i amb una aposta política sense complexos: «El que ens desagradaria és que arribéssim a un bipolarisme, que faria afrontar novament uns catalans contra uns altres, fent joc als interessos forasters amb el consegüent perjudici nacional», tal com havia esdevingut durant la Guerra Civil i base de la consolidació del franquisme: «Les conseqüències de la qual hem pagat molt cares».²²² Planchart demanava una reflexió col·lectiva al país per pensar el que s'havia fet i, també, el que «hem d'evitar».²²³

217. *Avui*, 8 de març de 1980 i per les eleccions al Parlament de Catalunya demanava la unitat de totes les candidatures nacionalistes, se suposa que CiU i ERC, i possiblement BEAN i Nacionalistes d'Esquerra, *Avui*, 26 de febrer de 1980.

218. *Estel Blanc*, gener de 1980, i *Estel Blanc*, octubre de 1981.

219. *Estel Blanc*, març de 1980.

220. *Estel Blanc*, juny de 1982, i *Avui*, 18 de juliol de 1982.

221. *Estel Blanc*, juliol de 1982, i *Estel Blanc*, maig de 1982.

222. *Estat Català*, agost de 1976, *Avant*, núm. 0, 1977, *Estel Blanc*, juny de 1982, i *Avui*, 5 d'octubre de 1980.

223. *Avui*, 2 de maig de 1978.

En un document atribuïble a Josep Planchart, presenta EC com una força assenyada: «Estem convençuts que Catalunya necessita una estabilitat política i social, que faci viable la democràcia i la llibertat» i afirma que creu en la iniciativa de les persones i de les empreses per fer el seu futur.²²⁴ Determinats posicionaments d'Estat Català no deurien plaure el general tarannà esquerranós del país, quan, a més, eren explícitats sense embuts: «Pensem que Catalunya és part del món occidental i no podem aplicar solucions tercermundistes» i calia garantir la llibertat de «la nostra fecunda iniciativa privada».²²⁵

Producte de la temença de la Guerra Civil²²⁶ i de la complexa atribució de determinades malvestats a la immigració i de la continuïtat de la comunitat catalana en ple franquisme i de les amenaces que havia rebut durant la Dictadura, Estat Català tenia una proposta ja destacada durant els anys més foscos del franquisme sobre la immigració a Catalunya. Percepció d'un temps i d'un país determinat, encara sense els instruments de l'educació, les infraestructures i de l'Estat del benestar per fer de Catalunya cada cop més un sol poble. Planchart considerà tres canvis socioeconòmics importants en l'evolució de Catalunya: la immigració, l'arribada de les multinacionals, amb l'afegitó d'un autonomisme «poc reivindicatiu» «que s'ha autolimitat ell mateix dins d'un marc constitucional insuficient».²²⁷

Contradient la definició pujoliana de «és català qui viu i treballa a Catalunya», Planchart considerava que calia demostrar una voluntat de ser-ne: «Seran catalans tot aquells immigrants que vulguin ser-ne» i una voluntat de resoldre-ho nosaltres i no des de fora, la qual cosa, amb el canemàs d'un Estat, seria plausible aconseguir-ho.²²⁸ Tenint en compte que la subsistència del país era deguda al fet que ha «pogut integrar gent d'altres terres» i que «Catalunya ha obert sempre els seus braços sense discriminacions, a tots aquells nouvinguts, que l'han compresa i estimada».²²⁹ Partint de la igualtat de drets per a tots els habitants de Catalunya, corresponia als catalans de principi dels vuitanta «donar al màxim de facilitats i possibilitats per aquesta integració, usant de tots els

224. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.1, *Avui*, 28 d'octubre de 1978.

225. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.1. *Avui*, 25 de febrer de 1979, Carpeta «Articles Josep Planchart i Martori».

226. Arxiu Josep Planchart: Discurs amb motiu de 58è aniversari de fundació d'EC.

227. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.1.

228. Arxiu Josep Planchart: Carpeta «Articles Josep Planchart i Martori».

229. Arxiu Josep Planchart: Arxivador 4.5.1. Carpeta «Articles Josep Planchart i Martori».

mitjans al nostre abast». ²³⁰ Planchart, contestant Paco Candel, recordant els qui s'han integrat a la comunitat catalana, blasrava els catalans d'origen *botifler*, i pensava en un futur en què «en aquesta lluita no ens mancarà l'ajut de milers i milers de catalans d'adopció, ja que la llibertat ens ha de beneficiar a tots». ²³¹

Estat Català, sota els seus paràmetres d'exigència nacionalista, no va estar exempta de tensions internes, però no va poder consolidar un futur normal com a partit polític, ni aliant-se amb ERC, amb la unitat de l'independentisme, ni amb la futura CiU ni amb el pretès PNC. Si altres forces van passar a millor vida o foren reduïdes a la residualitat, com el Partit Carlí o l'FNCR, ella va mantenir tossudament el record d'unes sigles i Josep Planchart, guardant un passat digne, el mantingué.

Amb el predomini independentista de l'FNCR i les seves escissions, l'inicial *superatisme* va marcar una tendència, com no centrar l'acció en la restauració del passat, sinó en la renovació de formes polítiques i estratègiques, però la continuïtat històrica del moviment se'n ressentí.

Gràcies als esforços com el de Planchart no es va oblidar la bandera estelada i l'objectiu que defensava, la República Catalana.

Als anys setanta i els vuitanta, avançant-se als temps, va defensar un independentisme, com a formulació catalanista, per a les classes mitjanes, de conceptes entenedors i planers i defensor de la sobirania del poble, base de la democràcia; de la unitat dels catalanistes; sense cap esperança per les propostes que vinguessin de qualsevol mena d'Estat espanyol; de la independència com a eina per al benestar dels catalans (no com a únic justificant) i la necessitat de situar la independència, com a causa nacional, davant de qualsevol altre condicionant.

BIBLIOGRAFIA

60 anys de premsa d'Estat Català. Barcelona: Estat Català.

BENET, Josep (2009). *Manuel Carrasco i Formiguera, afusellat*. Barcelona: Edicions 62.

CARBONELL, Pere (2005). *Obrint camins a l'esperança*. Barcelona: Mediterrània.

230. Arxiu Josep Planchart: Carpeta «Articles Josep Planchart i Martori».

231. Arxiu Josep Planchart: Caixa 4.5.

- MANENT, Albert (1983). *Retorn a abans d'ahir. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Destino,
- RUBIRALTA, Fermí (2003). *Joan Cornudella i Barberà 1904-1985, biografia política, 50 anys d'independentisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2004). *Una història de l'independentisme polític català: de Francesc Macià a Josep-Lluís Carod-Rovira*. Lleida: Pagès.
- SALES, Joan (1983). *Incerta glòria*. Barcelona: Club Editor.
- SERRAHIMA, Maurici (2003). *Del passat quan era present (1940-1947)*. Barcelona: Edicions 62.
- SURROCA, Robert (2006). *Memòries del Front Nacional de Catalunya. Cavalcant damunt l'estel*. Barcelona: Arrel Editors.

PUBLICACIONS CONSULTADES

Avui
Butlletí del Partit d'Estat Català
Estat Català
Estel Blanc